

Identifikacija darovitih učenika

Juravić, Nina

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:365614>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-20**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

NINA JURAVIĆ

IDENTIFIKACIJA DAROVITIH UČENIKA

Diplomski rad

Pula, rujan 2018.

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

NINA JURAVIĆ

IDENTIFIKACIJA DAROVITIH UČENIKA

Diplomski rad

JMBAG: 0265006756, redoviti student

Studijski smjer: Integrirani preddiplomski i diplomski učiteljski studij

Predmet: Rad s darovitim učenicima

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Pedagogija

Znanstvena grana: Opća pedagogija

Mentor: doc. dr.sc. Sandra Kadum

Pula, rujan 2018.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani _____, kandidat za
magistra_____

_____ovime izjavljujem da je ovaj
Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim
istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene
bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na
nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio
rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije
iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj
ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom

_____ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

Sadržaj:

Sadržaj:	1
1. UVOD.....	2
1.1. Predmet i cilj rada.....	3
1.2. Izvori informacija i metode prikupljanja.....	4
1.3. Struktura rada.....	5
2. ŠTO JE DAROVITOST	7
2.1. Definicije darovitosti.....	7
2.2. Darovito dijete kao dijete s posebnim potrebama	9
3. IDENTIFIKACIJA DAROVITOSTI	11
3.1. Modeli za determinaciju darovite djece.....	12
3.2. Karakteristike darovite djece	15
3.3. Čimbenici koji unaprjeđuju odnosno unazađuju darovitost	17
3.3.1. Pristup darovitim učenicima u školi	18
3.3.2. Pristup darovitoj djeci unutar obitelji.....	19
4. DAROVITO DIJETE U ŠKOLSKOM SUSTAVU.....	21
4.1. Darovito dijete u školi – standardna slika i njezini nedostaci	22
4.2. Identifikacija darovitog učenika u školskoj dobi – sustavni pristup.....	24
4.3. Potrebe darovitih učenika	25
4.4. Rad s darovitim učenicima u nastavi	26
5. PROBLEMI KOD DAROVITE DJECE.....	36
5.1. Potencijalni problemi kod darovite djece	37
5.2. Rješavanje problema u suradnji s djetetom	41
6. ZAKLJUČAK	43
7. BIBLIOGRAFIJA	48
8. POPIS PRILOGA	50
Popis slika	50
Popis tablica	Error! Bookmark not defined.
Popis prikaza.....	50
Sažetak.....	51
Summary	52

1. UVOD

Darovita djeca nedvojbeno su pojedinci s prednostima, a u odnosu na svoje vršnjake. Oni naprosto imaju sposobnost bolje, brže i na neki način kvalitetnije (zasigurno progresivnije) percepcije svijeta u kojem se nalaze. Darovito dijete u ispravnom tj. adaptiranom okruženju koje ga sluša, prati i usmjerava njegove sposobnosti i razvija ih, a istovremeno adresira i njegove probleme odnosno poteškoće s kojima se kao daroviti pojedinac susreće neminovno će „cvasti“, biti zadovoljno i postizati lijepe rezultate. Ali, nažalost, mi ne živimo u idealnom svijetu već u svijetu u kojem se pojedinac, da bi bio dijelom civilizacijske matrice, mora prilagoditi unutar one društvene uloge koja mu je dana.

Državno-pravni i ostali institucionalni ustroji teže standardizaciji populacije na koju su orijentirane, a školski je sustav kao jedan takav zaseban institucionalni ustroj-sklon činjenju iste stvari – izjednačenju znanja, učenika i načina na koji se s njima radi. U slučaju darovite djece, tako, školski je sustav redovito nedostatan da bi se razvio njihov potencijal te ga često doživljavaju dosadnim, neuzbudljivim, a ako su introvertni i neskloni socijalnoj interakciji (jer ima i takve darovite djece) čak i negativnim mjestom.

Kako bi se darovitoj djeci omogućilo da se optimalno razvijaju u ispunjene, funkcionalne i radosne jedinice, potrebno ih je promatrati kroz znanstveni aspekt odnosno – posredstvom istog informirati se o njihovim potrebama i strukturirati stanovit pristup saznanja za dijete u kojem su suradnja i komunikacija ključni i vezivni pojmovi.

Stoga je, prije svega potrebno upoznati pojam darovitosti, tipove darovitosti te način na koji se školski sustavi nose s potrebama darovite djece.

Oduvijek je bilo malih individualaca: „čudne“, „previše znatiželjne“ i „naporne“ djece koja pak, na nekom području pokazuju iznenađujuće i izuzetne sposobnosti. Vrlo su često takva djeca primarno nazivana neprilagođenom ili čak „zločestom“, a njihova je darovitost (ukoliko je bila otkrivena) prečesto postajala apatijom, letargijom ili nekom

drugom karakteristikom negativnog predznaka, marginalizirajući identitet ovih neobičnih malih individua.

S druge strane, ljudstvo je oduvijek bilo kulturološki presklono (osobito ono zapadnjačko) darovitost pojedinca povezivati s njegovom uspješnosti u akademskim krugovima: u evaluaciji djece ovo se često manifestiralo uspjehom u osnovnoj i srednjoj školi te na fakultetu.

Danas znamo mnogo više: pronicljivost pedagoga, psihologa, ali i aktivnost i zainteresiranost roditelja doprinjeli su razvoju jedne potpuno nove vizure pedagogije: svijesti o darovitim pojedincima – primarno djeci. Postavljene su brojne činjenične teze i razotkriveni brojni mitovi i uslijed, usklađena je dosad često vrlo neprecizna terminologija pri određivanju darovitih.

Također, brojne su studije pokazale ne samo da je razmjerni broj djece vrlo bistar ili darovit, već su ukazale na razlike među njima te važnost individualiziranog i interdisciplinarnog pristupa čitavoj problematici darovitih.

Sve su ove značajke dovele do opće svijesti o prisutnosti darovitih i njihovoj sposobnosti da iznenađuju, ali i važnije – iznimnoj odgovornosti njihove okoline (primarno edukacijskog sustava) za njihovim prepoznavanjem te promišljenim, razrađenim i odgovornim/stručnim vodstvom.

1.1. Predmet i cilj rada

Predmet je rada fokusiran na identifikaciju darovitih učenika unutar školskoga sustava. Ovome odabranom fokusu potrebno je ipak dati stanovitu kontekstualizaciju, prije svega onu definicijsku te kategorijsku, u smislu navođenja vrsta darovitosti i načina njihove identifikacije te eventualne klasifikacije unutar sustava. Osim toga, valja promotriti i ranu identifikaciju darovite djece koja se najčešće događa unutar obitelji (ili vrtića) kako bi se kasnije obrazložila i dalje kontekstualizirala darovitost i pristup istoj u kasnijoj, školskoj dobi. Predmet cilja uključuje i referenciju na školski sustav kao takav te evaluaciju školskog sustava odnosno školskih sustava u Europi, a u odnosu na njihov pristup darovitim učenicima – s obzirom na unutarsustavni

pristup darovitim učenicima ovisi prije svega o politici tj. zakonima i organizacijskoj strukturi obrazovnog sustava neke specifične zemlje o kojoj je riječ.

Cilj je rada ponuditi koherentnu i praktičnu teorijsku cjelinu koja bi mogla poslužiti kao uvod u identifikaciju darovite djece unutar školskog ustava, kako na akademskoj, tako i na informativnoj razini – a s obzirom na to da je upravo to modus izražavanja i stremljenje akademske zajednice koja se bavi proučavanjem potreba darovitih pojedinaca – približiti ovaj diskurz prosječnim korisnicima informacijskih sustava i osobito – omogućiti onima koji imaju i rade s darovitom djecom daljnje razumijevanje njihovih potreba u svrhu daljnjeg razvijanja istih. Svi spomenuti autori navedenu u ovome radu istovremeno pišu i za akademsku i za širu čitateljsku publiku – to je formativno-sadržajni cilj ovoga rada.

1.2. Izvori informacija i metode prikupljanja

Metodologija se rada temelji prije svega na stručnim akademskim i inim publikacijama koje tematiziraju darovitost kao takvu, zatim darovitost kod djece te sa specifičnim fokusom na darovitu djecu u nastavnom procesu te u obitelji. Metodologija u tom smislu prati više ključne riječi prilikom tematiziranja darovitosti (iz aspekta nastave) radije negoli strukturu samoga rada.

Metodološka je stoga deklarativna strana rada ona na isticanju posebitosti darovite djece te njihovih svakodnevnih života odnosno onoga što bi se u njihovim standardnim tj. institucionalnim verzijama i momentima moglo poboljšati na benefit ove izuzetne populacije.

Ako je metodološka matrica posvećena isticanju potreba darovitih učenika, strukturalna je matrica kao što će se pokazati, posvećena darovitosti kao takvoj te darovitosti unutar školskoga sustava koji još uvijek iako sve manje predstavlja monolitnu sociološku cjelinu te je tek nedavno počeo uvoditi supstancijalne suvremene promjene.

Osim akademske literature, izvori obuhvaćaju i publicistiku koja tematizira darovitost, a u svrhu prikaza ove teme iz aspekta javnog diskurza odnosno mnijenja.

Ipak, zadržavši se na osnovnoj literaturi koja je znanstvene prirode, važno je istaknuti zadovoljstvo zbog činjenice da je i hrvatska akademska zajednica veoma dobro obradila temu darovite djece, te nastavlja u svojim nastojanjima, pa tako raspolažemo obiljem izvrsnih domaćih istraživanja, ali i prijevoda stranih radova koji pokazuju smjer najsuvremenijih promišljanja i ustanovljenja s područja darovitosti u dječjoj dobi. Posljednja činjenica govori u prilog hrvatskog pedagogiji, ali i publicistici dostupnoj za roditelje koji se žele sami educirati; a mnoga su znanstvena djela prilagođena upravo u publicističke svrhe što je iz sociološkog i edukacijskog aspekta sjajna činjenica za mladu zemlju kao što je Hrvatska.

1.3. Struktura rada

Struktura je rada sazdana tako da u prvom redu ona daje pregled definicije odnosno definicijskih prikaza darovitosti. Što darovitost jest, što ona uključuje, a što isključuje, koje su osnovne karakteristike darovitosti te kako se one rano utvrđuju. itd. pitanja su na koja se unutar prvoga dijela rada želi dati sustavan odgovor koji će uspjeti definirati darovitost, ali koji će isto tako i pokazati da se radi o kompleksnoj pojavi s mnogo oblika manifestacija.

Odmah zatim, fokus će rada biti na darovitoj djeci i njihovoj okolini koja je najčešće podijeljena na dom odnosno obitelj i svijet odnosno školski sustav (ili neki drugi oblik institucionalnog uklopljenja). Objasniti će se uvjeti i organizacije u kojima darovito dijete postiže optimalne rezultate i u kojima je zadovoljno, ali i one koje ne pogoduju darovitosti djeteta.

Treći će se dio rada još specifičnije fokusirati na darovitu djecu unutar nastavnog procesa. Želi se prikazati proces identifikacije darovitog djeteta u školi te mogućnosti da se takvom djetetu prilagodi program, a da se isto ne osjeća isključeno. Na ovoj misaonoj ravni, rad će dotaknuti i neke od problema koji se javljaju kod darovite djece, ali će iznijeti i prijedloge za njihovo usustavljenje koji su odavno poznati u akademskoj literaturi.

U zaključnom će se i konačnom dijelu tema objediniti i strukturalno predstaviti kao koherentna cjelina koja upućuje na pravilnu i pravovremenu identifikaciju darovitih

učenika u školskom sustavu te koja kao takva sugerira optimalna rješenja za uklapanje ovih učenika u zajednicu na način na koji je njima samima intelektualno stimulativan (a u idealnom slučaju i koji je intelektualno stimulativan za zajednicu koje su ova djeca sastavnim dijelom).

Istovremeno i tijekom cijeloga rada, a prateći njegovu strukturu, isticat će se pojedini ključni koncepti i procesi koje valja imati na umu kada se radi s darovitim školarcima: ključna uloga obitelji i šire zajednice koja mora biti aktivna te poticati suradnju odnosno, to je njezina odgovornost, senzibilnost darovite djece i važnost razvitka pozitivne slike o sebi, poticanje darovitosti kroz igru tj. praćenje učenika i učenikovo praćenje nastaje kroz poštivanje svake od njegovih specifičnih sposobnosti i implementacije pravog oblika rješenja na istu, determinacija darovitosti koja je složen proces unutar kojeg razlikujemo stanovite koncepte poput bistrine i osobitosti, te ostale ključne pojmove.

2. ŠTO JE DAROVITOST

Gotovo će svaka literatura, ako ne u samom svojem uvodnom dijelu, a onda će zasigurno tome posvetiti poglavlje ili barem zaključan paragraf – darovitost objasniti prije svega kao kompleksan pojam. Tomu je tako zato što u biti postoji onoliko vrsta darovitosti koliko postoji darovite djece na svijetu. Ipak, zbog njihovih osobitih potreba za prilagođenijom igrom i učenjem, darovita se djeca, ma koliko to objektivizirajuće zvučalo, moraju „kategorizirati“ kako bi im se sustavno (dakle, institucionalno) omogućili optimalni uvjeti za rast i razvoj potencijala koje imaju.

Iako je u suvremenom svijetu, s osobitom referencom na SAD (Kadum i Hozjan, 2015), danas popularno darovitu djecu odgajati kod kuće u tzv. „home schooling“ okružju, a kada govorimo o darovitoj djeci i to da bi se njihova darovitost dalje razvijala – ipak je velika većina darovite djece danas „uklopljena“ u obrazovni sustav koji kao takav mora odgovarati na njihove raznolike potrebe nekom vrstom unificirajućeg pristupa, a s obzirom na to da se istovremeno obrazuje mnogo djece različite po sposobnostima.

2.1. Definicije darovitosti

„Darovitost je sklop osobina koje omogućuju pojedincu da dosljedno postiže izrazito iznadprosječan uradak u jednoj ili više aktivnosti kojima se bavi“ (Cvetković Lay i Sekulić Majurec, 2008: 15).

Cvetković Lay darovitost definira kao „sklop urođenih osobina ili sposobnosti koje osobi koja ih posjeduje omogućuju da u jednom ili više područja dosljedno postiže značajno natprosječne rezultate. Ako se darovitost iskazuje samo u jednom području aktivnosti, onda se ta pojava naziva još i talentom (glazbeni, matematički, sportski, glumački talent itd.). Darovitost je najčešće povezana s natprosječnom inteligencijom te s kreativnošću“ (Cvetković Lay, 2002a: 16).

„Djeca i mladi s izvanrednim talentom ili koja pokazuju potencijal za izvođenjem na izuzetno visokom nivou izvršavanja u usporedbi s drugima njihove dobi, iskustva ili okoline“ (Galbraith, 2007: 10).“

Darovitost se u djece manifestira iznimnim intelektualnim, kreativnim i ostalim sposobnostima, natprosječnim iskazivanjem znatiželje još u najranijoj dobi, specifičnim sposobnostima vođenja, kritičkog promišljanja, izražavanja i pojašnjavanja vlastitih misli te često – izuzetnim ostvarajima na testovima inteligencije i sličnim provjerama.

Ipak, IQ testovi sami nisu dovoljni da bi se dijete procijenilo kao darovito. Uloga roditelja koji su zapravo pravi i istinski stručnjaci za vlastito dijete izuzetno je važna. Oni su ti koji uočavaju da se njihovo dijete ne ponaša u skladu sa svojim vršnjacima te da na neuobičajen način i neuobičajenim intenzitetom doživljava i posvećuje se vlastitim interesima. U suradnji sa stručnjacima, oni mogu učiniti najviše za svoje dijete i adekvatno ga uklopiti u njemu prilagođenu okolinu.

Darovita su djeca dakle, ona iznimnih sposobnosti na nekom području, a u odnosu na prosjek. Sama je terminologija također predstavljala poteškoće pri određivanju darovite djece jer nije lako postaviti granicu između bistrog i darovitog djeteta. Mnogi su tako bili skloni darovite nazivati talentiranim, čudom od djeteta, genijalcima ili prerano zreloom djecom. Danas je općenito uvriježen pojam darovitosti kao najbliži onom što određuje ovu iznimnu djecu. Genijalac, elitan ili superioran odbačeni su kao opcije jer ukazuju na komparativnu metodu prilikom određivanja darovitosti, a primarni je naglasak na integraciji djece u krugove njima sličnima. Naravno, oni i sami osjećaju da su po nečem posebni, no pretjerano isticanje njihovih sposobnosti neće im pomoći da se s njima lakše nose. Sva su djeca izuzetna, no nisu sva darovita. Darovita djeca moraju dobiti individualizirani pristup jer darovitost kao takva nije obilježje mnoštva značajnih karakteristika: one variraju od djeteta do djeteta, a integracija u kolektiv i socijalizacija od izuzetne je važnosti, ne samo u darovite djece, ali je tom činjenicom samo važnija.

Darovitost je dijelom prirođena, ali nije u potpunosti stvar samo genetike. Darovitost se brojne djece, u slučaju neprepoznavanja i nereagiranja, zapostavlja i dobiva neki

drugi oblik (letargija, zatvorenost, nezainteresiranost i neispunjenost, pa čak i delinkvencija) – gubi se ostavljajući osjećaj neispunjenosti u većini slučajeva. Genetika je, dakle, temelj – svojevrsna baza i ona čini tek mali udio u darovitosti pojedinca.

Rad, ulaganje i trud od presudne su važnosti – to je ona nadgradnja koja najvećim svojim dijelom sačinjava interese, sposobnosti i osobnost darovita pojedinca, a potreba za adekvatnim pristupom/pristupima ono je što ovu djecu smješta među djecu s posebnim potrebama.

2.2. Darovito dijete kao dijete s posebnim potrebama

Darovitost je osobina koja je iznimno versatilna, što znači da postoje mnogi oblici darovitosti. Zadatak je znanosti i pedagogije klasificirati što je više moguće prepoznatljivih oblika darovitosti te se u skladu s pronalascima uskladiti kako bi se djetetu omogućila optimalna edukacija s obzirom na njegove kvalitete i ono što smatra izazovima. U ovom smislu, kada govorimo o darovitoj djeci, mi zapravo govorimo o djeci s posebnim potrebama zato što ova djeca imaju jednako poteškoća slijediti program svojih vršnjaka, kao što to imaju djeca s poteškoćama u kognitivnom i inom razvoju te je i jednim i drugima potrebno optimizirati pristup rada unutar obrazovnih institucija.

U slučaju djece s poteškoćama u učenju ili nekim drugim razvojnim poteškoćama, suvremena je praksa dodijeliti im tzv. asistenta u nastavi, odnosno osobu koja će ih pratiti tijekom svake radne jedinice tj. školskog sata. Ova jedna osoba odnosno asistent vrlo često pomaže i drugim učenicima pri specifičnim radnim problemima, a nerijetko služi učiteljima nastave kako bi potaknuli darovite učenike ili za njih stvorili paralelan projekt koji je zahtjevniji od onoga koji je propisan pravilnikom o nastavi. Ovdje treba imati na umu da, iako darovito dijete u nastavi valja poticati na što više kreativnog izražavanja, izražavanja vlastitog mišljenja te im dati deduktivnu slobodu, ipak valja paziti na to da se darovitu djecu ne izolira od njihovih nedarovitih vršnjaka – socijalna je spona među djecom iste dobi koja polaze istu školu odnosno školsku jedinicu (razred) veoma bitna odrednica za psihičko i kognitivno, ali najviše

emocionalno (usmjereno na samopouzdanje) razvijanje darovitih (ali i svih ostalih) učenika.

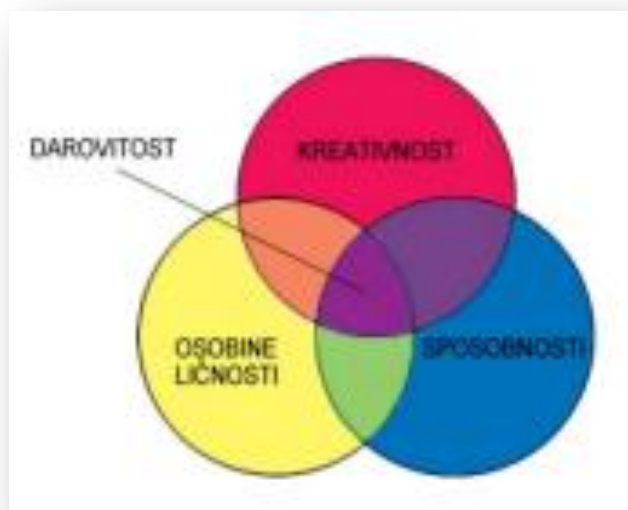
Važno je razumjeti unutar pedagogije da su kognitivne sposobnosti odvojena cjelina od motoričkih sposobnosti te da ne samo da jedni ne podrazumijevaju druge, već ne možemo čak govoriti niti o tome da jedna vrsta sposobnosti indicira drugu. I opet, darovitost je stvar spektra te se kao takva mora promatrati: ona može biti kognitivna, ali može biti i prvenstveno motoričke (dakle, fizičke prirode), može biti introvertna ili asertivna i ekspresivna, može postizati dobre ili loše (tj. zadovoljavajuće ili nezadovoljavajuće) rezultate unutar sustava vrijednosti koje se pridaju nekom iskazu znanja. Darovito dijete može biti darovito u jednom aspektu, dok u nekom drugom može imati poteškoća u razvoju. Indikacije su mnoge. Jednako tako, mnogo je i načina da se radi s darovitom djecom. Unutar sustava obrazovanja, kolektivan je i usmjeren te znanstveni pristup najbolji, iako nije svaka institucija u mogućnosti isti ponuditi svojim građanima.

3. IDENTIFIKACIJA DAROVITOSTI

Identifikacija darovitosti službeni je izraz koji se koristi u školskom sustavu za u stanovitom smislu „izdvajanje“ darovite djece tj. za izdvajanje karakteristika koje neko dijete čine darovitima te identifikaciju tog djeteta kao darovitoga, a prema tim sustavno utvrđenim karakteristikama. Proces identifikacije počinje najčešće u krugu obitelji, ali unutar školskog sustava on počinje u razredu gdje učitelj otkriva da dijete raspolaže proširenom paletom nekih sposobnosti u odnosu na svoje vršnjake. U ovu su svrhu osmišljeni i standardizirani testovi odnosno identifikacijski formulari, koji variraju od države do države (od sustava do sustava), a koji pomažu konstruirati adekvatne sadržaje za djecu koja su identificirana kao darovita.

U kontekstu identifikacije darovitih učenika (jer je nemali broj darovite djece prvi put identificiran upravo u razdoblju pohađanja osnovne škole (Kadum i Hozjan, 2015) valja, kako će u radu biti pokazano, prikazati koncepte otkrivanja i identifikacije.

Prikaz 1. Jednostavan prikaz koncepta darovitosti

Izvor: <http://www.vrtic-vg.hr/clanci/Darovitost.pdf> [19.09.2018.]

3.1. Modeli za determinaciju darovite djece

„Za postupak izlučivanja darovitih pojedinaca iz populacije upotrebljava se dvojaki izraz *otkrivanje* i *identifikacija*. Pritom ta dva izraza valja pojmovno razlikovati, jer *otkriti* (*prepoznati*) znači samo indicirati darovitog pojedinca, dok *identificirati* znači utvrditi skup osobina koje pojedinca čine darovitim ili, još preciznije, utvrditi vrstu i stupanj njegove darovitosti. Prema tome, pojam identifikacije je širi od pojma otkrivanja, pa se stoga proces otkrivanja smatra etapom u procesu identifikacije“ (Kadum i Hozjan, 2015: 68).

Postoji više vrsta testova za determinaciju darovitosti, a svaki koristi specifične standarde zato što kada govorimo o darovitosti, zapravo govorimo o spektru osobina, radije negoli njihovom nizu.

Cvetković Lay navodi „razvojnu listu za identifikaciju darovite djece rane dobi“ (Cvetković Lay, 2002b: 102). Radi se o listi koja ne potvrđuje darovitost već „prikaz mogućih referentnih točaka za usporedbu pri procesu identifikacije. Mnoga, ali ne sve darovita djeca očituju napredan rani razvoj u područjima grube i fine motorike te spoznajno-jezičnog razvoja“ (Cvetković Lay, 2002b: 103) kako slijedi po razvojnim listama priloženim u literaturi.

U slučajevima djece predškolske i školske dobi, Cvetković Lay navodi „listu praćenja za stariju predškolsku i ranu školsku dob“ (Cvetković Lay, 2002b: 107). Lista prati dobne granice u razvoju te je orijentirana na identifikaciju darovitosti unutar specifično zadanih parametara. Cvetković Lay napominje da u slučaju izostanka iznimne neprednosti u jednoj ili više aspekata prisutnih u tablici, upitno je je li potrebno nastaviti s utvrđivanjem darovitosti (Cvetković Lay, 2002b). Ipak, važno je reći i opet naglasiti da je darovitost stvar spektra te je moguće susresti darovito dijete s izuzetnim i nepobitnim iznimnim intelektualnim sposobnostima koje je istovremeno motorički „standardnog“ razvoja ili se čak nosi s poteškoćama u ovome pogledu.

U modelima za determinaciju darovitosti, prisutni su svakovrsni oblici formalnog testiranja. Oni su uvijek nedovoljni jer darovito dijete prije svega zahtijeva individualan pristup i suradnju. Galbraith (2007.) spominje, ali ne i navodi obilje

testova inteligencije (IQ testova) koji se primjenjuju na darovitu djecu. Ističe da su jednako neprecizni kao uostalom i svi produkti kategorizacijske standardizacije, što je osobito vidljivo kada se upoznajemo s iznimnim ljudima koji su daroviti školarci.

Bakoš i Kovačić (2013) navode razliku između psihometrijskog (dakle u stanovitom smislu „mjerljive“) te višestrukog modela promatranja koncepta darovitosti:

„Po psihometrijskoj definiciji, daroviti su oni pojedinci koji u testu inteligencije postižu onaj rezultat koji u općoj populaciji može postići svega do 2,5% pojedinaca. Prema definiciji višestruke darovitosti, darovita i talentirana su ona djeca koja su od stručne osobe identificirana kao naročito sposobna za velika postignuća“ (Bakoš i Kovačić, 2013., http://klinfo.rtl.hr/modules/mod_category/data/darovita_djeca.pdf).

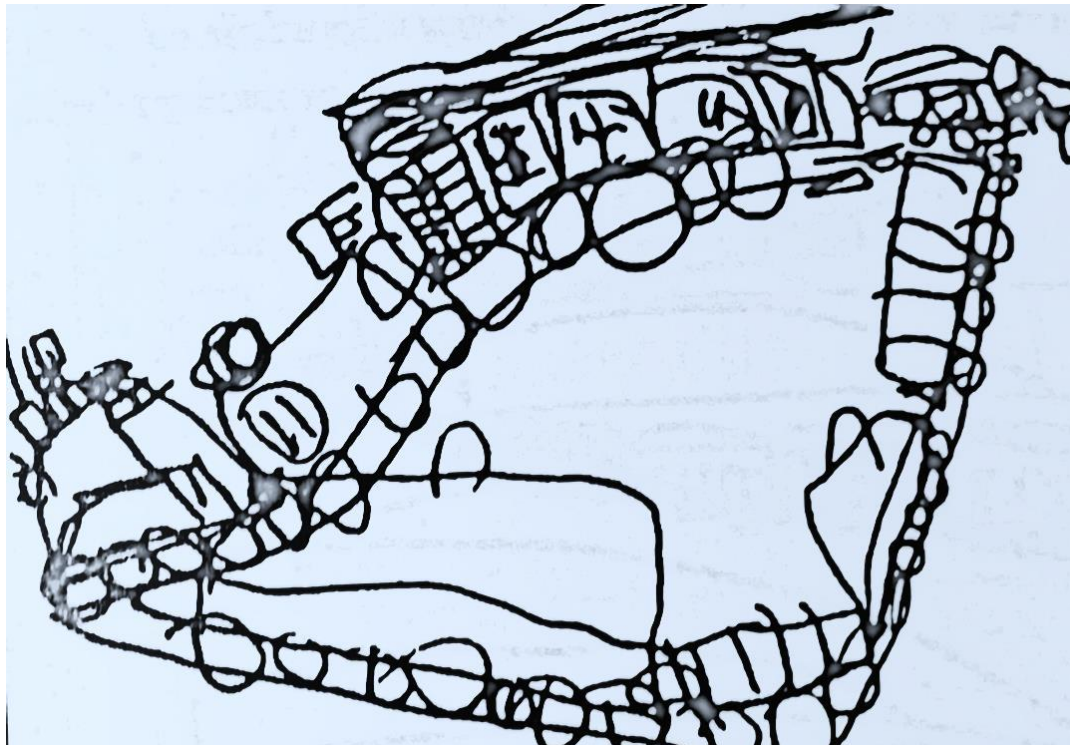
Darovitost je rijetka pojava i njezino statističko praćenje prilično je otežano zbog individualne prirode svake pojedine vrste darovitosti. „Prema nekim definicijama, samo je tri do pet osoba, od stotine darovito“ (Cvetković Lay, 2002b: 42). Najpoznatije su studija slučaja te studija životnog ciklusa pri prikupljanju statističkih i inih podataka o darovitoj djeci i pojedincima.

Studija slučaja kamen je temeljac za identifikaciju darovitosti, a prve su ovakve studije provedene davne 1925. godine. Radi se o dugotrajnom pojedinačnom praćenju darovitih pojedinaca još od najranije dobi. Osnovni je cilj studije slučaja konkretno i detaljno opisivanje uvjeta života darovita pojedinca i stoga je studija kao takva primarno analitičke prirode. Naglasak je na potpuno individualnom pristupu koji stoga često uključuje i praćenje roditelja. Primjer za ovo je dnevnik majke male Judite čija je majka dosljedno zapisivala napredak, zapažanja i obrazovanje svoje kćeri u svrhu boljeg razumijevanja kako same Judite tako i darovitosti općenito. Rana je identifikacija za ovu studiju, ali i čitavu pedagošku disciplinu od izuzetne važnosti (Cvetković Lay, 2002b).

Sinonim za ovu studiju jest i tzv. longitudinalno praćenje pojedinčeva života. Iako individualizirana i vrlo slična studiji slučaja na kojoj se temelji, ova je studija uglavnom posvećena statističkoj obradi darovitosti. Iscrpna je i dugotrajna, no pokazuje zanimljive podatke vezane uz darovitost i način njezina tretiranja. L. Terman pionir je

ili utemeljitelj studije životnog ciklusa, a značajna su postignuća na ovom području ostvarili i Bloom te Subotnik i Kassan (Cvetković Lay, 2002b). Studija životnog ciklusa razotkriva brojne nedosljednosti i mitove vezane uz pojam darovitosti te naglašava važnost njezina ranog prepoznavanja.

„Idealna dob za utvrđivanje darovitosti putem testova je između 4. i 8. godine. IQ bodovi iznimno nadarene djece opadaju oko 9. godine zbog efekta dosezanja 'stropa' na testovima. (Karney, Silverman). Provođe ga psiholozi stručnjaci, a samo testiranje sastoji se od verbalnog i neverbalnog dijela. Radi se o klasificiranim testovima i odraslima zvuče zahtjevno, no u praksi se darovita djeca jako dobro zabavljaju rješavajući ih i shvaćaju to kao igru. Testiranje se provodi ovisno o tome koje sposobnosti djeteta ima natprosječno razvijene (npr. kreativnost, psihomotorne, opće intelektualne sposobnosti), a trebalo bi obuhvatiti širok spektar djetetovih sposobnosti - verbalnih i neverbalnih. Za tu svrhu moguće je koristiti razne upitnike. Primjerice za testiranje inteligencija često se koriste Ravenove progresivne matrice ili WISC, dok su neki od testova za testiranje kreativnosti Torranceov test kreativnosti i Urban-Jellenov test (Bakoš i Kovačić, 2013).

Slika 1. Trodimenzionalni crtež vlaka koji je nacrtao daroviti dječak od četiri godine
Izvor: Ellen Winner, Darovita djeca-mitovi i stvarnost 2005: 119.

3.2. Karakteristike darovite djece

„Darovitost je potreba i vrsta gladi“

(Bakoš i Kovačić, 2013).

Prvo i najvažnije je naglasiti da postoji više vrsta darovitosti, a darovito dijete iskazuje tek poneke (ili više njih) osobine kojima svijetu tumači područje svoje darovitosti. Neke od najučestalijih osobina darovite djece su: napredne intelektualne sposobnosti, verbalno umijeće, znatiželja, kreativnost, energičnost, koncentriranost, strast, intenzivnost, logičko razmišljanje, osjetljivost te smisao za humor, no Galbraith navodi i „osobine tipičnog darovitog predškolca“ u dobi od dvije do pet godina:

- „upotrebljava napredan rječnik za svoju dob;
- ima spontanu verbalnu elaboraciju novih iskustava;
- ima sposobnost izraditi zanimljive i neobične oblike ili uzorke pomoću različitih medija: kocke, plastelin, paste;
- ima sposobnost sastaviti puzzle za starije uzraste;
- upotrebljava smisao za humor u svakodnevnom razvoju;
- upotrebljava apstraktne koncepte kao što su smrt i vrijeme;
- svladava nove vještine uz mali broj ponavljanja;
- pokazuje napredne tjelesne vještine;
- pokazuje napredne vještine razumijevanja kroz objašnjavanje događaja“ (Galbraith, 2007: VIII).

„Visokorazvijene opće intelektualne sposobnosti najviše se iskazuju kroz iznimno kvalitetno kognitivno (spoznajno) funkcioniranje. Ono se iskazuje kroz razvijenije metakognitivne vještine (vještine spoznavanja) posebno kvalitetne misaone procese i razvijenu sposobnost apstraktnog mišljenja i pamćenja, te kroz veće metakognitivno znanje (znanje o vlastitoj spoznaji) dok se specifične sposobnosti iskazuju kroz različita specifična područja djelovanja.

Autori na različite načine klasificiraju područja u kojima se darovitost djeteta može iskazati. Po u nas najprihvaćenijoj klasifikaciji tih područja (Koren, 1988) darovitim se djetetom smatra ono koje očituje iznimne potencijale u jednom ili više područja:

1. opće intelektualne sposobnosti,
2. specifične školske sposobnosti,
3. kreativne ili produktivne sposobnosti,
4. sposobnost vođenja i rukovođenja,
5. umjetničke sposobnosti i vještine, te
6. psihomotorne sposobnosti“ (Cvetković Lay i Sekulić Majurec, 2008: 18).

Bistro dijete	Darovito dijete
Zainteresirano je	Izrazito je znatiželjno
Odgovara na pitanja	Raspravlja do u detalje
Zna odgovore	Postavlja pitanja
Pri vrhu je u grupi	Gleda dalje od grupe
Shvaća što nešto znači	Samostalno izvodi zaključke
Živahno je pri promatranju	Pomno promatra
Dovršava ono što radi	Pokreće projekte
Ima dobre ideje	Ima neobične ideje!
Uživa u školi	Uživa u učenju
Ima dobro pamćenje	Dobro pretpostavlja
Poslušno izvršava zadatke	Vrlo je kritično
Receptivno je	Strastveno je
Lako uči	Već sve zna
Voli izlaganja u dijelovima	Voli kompleksnost u izlaganju
Voli društvo vršnjaka	Draži su mu odrasli ili učenici stariji od njega
Upija informacije	Manipulira informacijama

Slika 2. Neke osobine bistre i darovite djece

Izvor: David George, Obrazovanje darovitih, 2003: 27

Kada govorimo o znatiželji u darovite djece, često govorimo o ekstremnom obliku znatiželje

– darovito dijete pitanja postavlja pokazujući izuzetnu zainteresiranost za odgovore koje potom propituje i dovodi u logičku vezu s već naučenim. Osim odgovora, dijete je sklono propitkivati i pitanja sama i štoviše, ustrajati u tome dok mu čitava problematika logički ne „sjedne“. Ono je uporno i pokazuje iznenađujuću sposobnost asocijativna povezivanja te jednom utvrđeno pohranjuje i pamti dugoročno repetitivno ga dovodeći u druge problematike. Lako shvaća i često dolazi do iznenađujućih zaključaka. Ovakvo dijete zaista uživa u istraživanju i informacijama – ono voli učiti i važno je omogućiti mu odgovore do kojih mu je izuzetno stalo. Darovito je dijete često koncentrirano na određen aspekt znanosti (primjerice matematiku) ili neke druge discipline prema kojoj od rane dobi postupno razvija opsesivan interes, ali to nije pravilo.

Darovita se djeca počinju zanimati za svijet koji ih okružuje izuzetno rano, već od treće godine života, a njihove im komunikacijske vještine (koje također uvelike prednjače pred vršnjacima), ovladavanje jezikom na razini i do nekoliko godina starije djece omogućuju bolje razumijevanje objašnjenog. Darovito se dijete, dakle, već zarana iznimno kvalitetno koristi jezikom, često i pismom.

3.3. Čimbenici koji unaprjeđuju odnosno unazađuju darovitost

Kao i kod svakog drugog oblika sposobnosti, i kod darovitosti postoje čimbenici koji istu potiču ili smanjuju. U pojedinim se slučajevima darovite djece, zbog nerada i nepoticanja djeteta na razvijanje vlastitih sposobnosti, darovitost može sasvim povući. Radi se, dakle o karakteristici koja se mora poticati kako bi se zadržala te u tom smislu možemo debatirati o tome koliko je darovitost u djece „data“, a koliko je „konstruirana“. Ipak, većina se stručnjaka slaže da je darovitost u djece najčešće genetski uvjetovana i kao takva, ona se može izgubiti, ako izostane aktivnost okoline i njezino usmjerenje na dijete.

Sad, jasno je da posvemašnja usmjerenost na darovito dijete (bilo od strane institucija ili od strane obitelji) lako može rezultirati negativnim posljedicama kao što su demotiviranost, pretjerana vezanost za stanovit način života odnosno neprilagodljivost, ali ipak – u najčešćim se slučajevima darovita djeca kojima je posvećeno vrijeme i racionalna pažnja razvijaju u zadovoljne individue povezane sa

svojom zajednicom, a to samo znači da nakon djetinjstva, daroviti ljudi kojima je posvećena racionalna pažnja i sami nastavljaju živjeti i odgajati svoju djecu po naučenim principima i nepisanim obrascima obiteljske posvećenosti i otvorenog zajedništva.

3.3.1. Pristup darovitim učenicima u školi

Kada dijete ima problema s poteškoćama u razvoju to jest, kada je djetetu otežano praćenje nastave, njemu se dodjeljuje asistent u nastavi kako bi mu pomogao pratiti program te se uklopiti u zajednicu. Darovitom su djetetu u nekim školama (valja uzeti u obzir da se radi o školama koje su bolje opremljene od europskog prosjeka) pripremljeni i prilagođeni programi za učenje i napredovanje. Neke europske zemlje poput Finske, Švedske i Norveške (iako u razmjerno manjem obimu u odnosu na najnaprednije u ovome polju, a to su Švedska i Finska) darovitu djecu rano prepoznaju te ih uključuju i za njih prilagođene programe gdje nastava nije organizirana klasično. Kako navode Kadum i Hozjan, ali i brojni drugi autori i izvori, klasična je obrazovna matrica nedovoljno stimulativna za darovito dijete te se ono u njoj dosađuje, iskazuje neposluh ili neki drugi oblik besposlenosti. U naprednim je zemljama za djecu s posebnim potrebama organizirano mnoštvo najrazličitijih programa u raznim školama, a postoje i institucije posvećene samo darovitoj djeci (kao što postoje institucije posvećene samo djeci s posebnim potrebama); roditelji su informirani i jednostavno im je samima dalje istraživati te u suradnji sa svojim djetetom – koja je ključna riječ kada govorimo o usmjeravanju darovite djece unutar nastavnog procesa, ali i uopće – razvijati njegove jače strane i suočavati se te raditi na onim slabijima.

Kvalitetan rad s darovitom djecom svakako ide ruku pod ruku s ranim ustanovljenjem darovitosti. Nakon identifikacije, važno je odmah i u skladu s vrstom darovitosti reagirati. Cvetković Lay ističe integraciju darovite djece u obogaćene programe kao jedan od oblika usmjeravanja darovite djece koji donosi najbolje rezultate. Uz integraciju u odgovarajuće grupe, važan je i stav očekivanja izvrsnosti od sve djece u grupi, no dakako ne pretjerano inzistiranje na tome. Iz toga su razloga stručne osobe od izuzetne važnosti za rad s djecom predškolske i školske dobi – oni će nakon ustanovljenja djetetova interesa najbolje osmisлити adekvatan sadržaj za daljnje

napredovanje, a važan je kako individualni, tako i svestrani pristup. Optimalan je broj za efektivan rad u grupi darovitih onaj od 10 do 12 djece, no ako pojedini slučaj/evi to iziskuje/iziskuju, moguće je i često preporučljivo tu brojku i smanjiti (ovisno o potrebama djeteta i kompetenciji odgajatelja u odnosu na to). Ovi programi trebali bi biti „otvoreni, fleksibilni i razvojno usmjereni“, naglašava Cvetković Lay. Pravovremeno je uočavanje još jedan od autoričinih imperativa. Razlog je činjenica da su darovita djeca uglavnom „kognitivno“ često starija i do nekoliko godina od svojih vršnjaka. Moguće je, osobito u osnovnoj školi i preskakanje razreda, no valja imati na umu da ako se dijete ne osjeća dobro u novoj okolini – njegova će darovitost snositi posljedice. Zbog toga je naglasak na otvorenosti, kreativnosti i izvanškolskim aktivnostima u školaraca(Cvetković Lay, 2002a).

Darovita su djeca primarno djeca s posebnim potrebama. Prvenstveno, tu je potreba za odgovarajućim odgojno-obrazovnim pristupom. Stručnjaci koji pokrivaju ovo područje posebni su odgajatelji, psiholozi i pedagozi, a suradnja je s njima važna od samog trenutka prepoznavanja djeteta kao darovita. Primarno, oni organiziraju testove za utvrđivanje darovitosti, osmišljavaju i vode grupe te kontinuirano savjetuju roditelje o radu s djetetom kod kuće. Darovitost nije puka pojava koja se može *riješiti* samo od strane roditelja i samo s kućnim odgojem: svaku je okolinu u kojoj ova djeca rastu potrebno prilagoditi njima. Stručnjaci za darovitost danas su prilično brojniji no prije dvadesetak godina i roditeljima to valja iskoristiti. Vrlo je preporučljivo i čitanje literature o darovitosti kao takvoj.

3.3.2. Pristup darovitoj djeci unutar obitelji

Obitelj je prvo, primarno i kao takvo ključno mjesto i zajednica identifikacije darovite djece. U posvećenim se i emocionalno stabilnim obiteljskim zajednicama darovito dijete redovito prepoznaje prije školske dobi te potom dobiva potrebnu stimulaciju za rad. Ponekad se darovitost u djeteta otkriva u školskom ili vrtićkom sustavu koji potom informira roditelje te uz njihov pristanak podvrgava dijete identifikacijskom postupku darovitosti, ako raspolaže jednim takvim procesom odnosno procedurom, ali u svakom slučaju činjenica ostaje da je obitelj u životu darovite djece najjači agens za razvoj (ili za smanjenje)njihove darovitosti.

Obitelj je najvažnija strukturna komponenta u razvoju svakog djeteta. Ona ujedno određuje, u prilično velikoj mjeri i društvenu sredinu u kojoj će se dijete, izvan škole ili vrtića, razvijati i rasti. Pravovremeno prepoznavanje i prepoznavanje kao takvo primarno se u načelu događa u obitelji. Svi autori koji pišu ne samo o darovitoj djeci već o svojoj djeci s posebnim potrebama ističu roditelje kao prave i prve stručnjake za svoje dijete. Na njima je najveća i primarna odgovornost. Ukoliko se ispostavi darovitost djeteta, roditelji su moralno odgovorni pružiti djetetu adekvatne sadržaje, a to najčešće uključuje suradnju sa psihologom i pedagogom te ukazivanje na darovitost djeteta njegovu odgajatelju, omogućavanje dodatnih sadržaja, ali u najvećoj mjeri kvalitativno provođenje vremena s vlastitim djetetom.

Dijete koje je prepoznato kao darovito treba izmijenjenu društvenu sredinu, posebice onu u tzv. akademskim krugovima: potrebno ga/ju je integrirati u radne grupe koje će dijete (sa zadovoljstvom) moći pratiti i dosljedno razvijati svoju darovitost. Kreativnost je i rad kod kuće također od velike važnosti pri prepoznavanju, identifikaciji, usmjeravanju i odgoju darovite djece. S obzirom na povećanu znatiželju darovita djeteta, njegovi su roditelji dužni pružiti mu/joj informacije koje ga zanimaju. Istina, ovo ostavlja roditeljima mnogo manje prostora za neke vlastite interese, no u slučaju nereagiranja na djetetove pozive za znanjem, posljedice zanemarivanja darovitosti mogu biti daleko dosežnije od posljedica umornosti i nepažnje roditelja. Društvena je sredina u kojoj će dijete jedan dio dana boraviti bila to škola, radionica ili vrtić važna – i uz roditeljski aktivitet, ona mu/joj mora biti omogućena. Društvena sredina unutar kruga obitelji mora biti svjesna osobitosti darovita djeteta i u skladu s time, pomagati mu/joj u realizaciji stvari, zadataka i problema koje dijete drži važnima.

Kada govorimo o pristupu darovitom djetetu unutar obitelji, tada se radi o veoma važnoj i aktivnoj odgovornosti roditelja, ali posredno, i okoline.

4. DAROVITO DIJETE U ŠKOLSKOM SUSTAVU

Darovito je dijete u školskom sustavu gotovo redovito „potrebno“ dijete, zato što njegove sposobnosti nadilaze sposobnosti njegovih vršnjaka. Ovisno o dobi, dijete to različito doživljava, ali u najranijim godinama pohađanja školskoga sustava darovito dijete nužno počinje uviđati da je različito od ostalih (Galbraith, 2007; Cvetković Lay i Sekulić Majurec, 2008). Ipak, ono ne shvaća sasvim (iako se to lagano počinje događati) da je različito od ostale djece te da su njihove sposobnosti razmjerno slabije od njegovih vlastitih u određenim područjima.

Mnogi autori navode nužnost da se sustavno darovitoj djeci prilagodi model za napredovanje u školi, dok također ima izvora koji tvrde da bi ovakva praksa ostavila negativne posljedice po dječji kolektiv koji je korisno prikazivati kao homogenu zajednicu, a ne isticati pojedince unutar istog kao „bolje“ po nečemu (Winner, 2005). Tako dolazimo do situacije u kojoj smo suočeni s brojnim mitovima o darovitosti unutar ovoga diskurza te joj se kao takvom jednom relativno kontroverznom konceptu valja ne suprotstaviti, već suočiti s činjenicama te razlučiti potrebno od nepotrebnog u školskom sustavu, a kada govorimo o interesima darovite djece unutar interesa kolektiva kao veće organizacijske zajednice.

Slika 3. Neki statistički podaci o darovitoj djeci u obrazovnom sustavu RH

Izvor: Adrijana Bakoš i Jelena Kovačić, Darovita djeca, 2013.

4.1. Darovito dijete u školi – standardna slika i njezini nedostaci

U načelu, za darovito dijete u standardnim školama u Republici Hrvatskoj ne možemo tvrditi da postoje adekvatni nastavni pristupi koji bi kvalitetno mogli adresirati potrebe darovite djece unutar sustava. Pritom je važno imati na umu da ovo nije krivnja samo i isključivo obrazovnog *establishmenta* kao takvog, već je i odraz činjenice da je svako darovito dijete različito, kao uostalom i svako dijete s posebnim potrebama. Ove okolnosti čine veoma teškom implementaciju jednog koherentnog sustava za svu djecu, a unutar standardnog obrazovnog sustava, koji gotovo redovito ne uspijeva dovoljno stimulirati darovitu djecu te su njihovi roditelji nerijetko uključeni u aktivnosti drugih instanci zajedno s djecom – a u svrhu

ostvarenja njihova punog potencijala tj. onoga koji oni sami žele ostvariti (koji njih same ispunjava).

Ovdje je važno istaknuti još jednom ključne momente koje nalazimo kod gotovo svih autora (a osobito Cvetković Lay i Galbraith) pri opisivanju nekih karakteristika darovite djece koje se mogu u stanovitom relevantnom obimu nazvati zajedničkim i u tom smislu generalnim. Iako se individualne karakteristike darovite djece razlikuju, često se u iste javlja izražena samosvijest (Cvetković Lay 2002a; Cvetković Lay 2002b; Galbraith, 2007) te pronicanje stanovitih emocija u drugoj osobi, na temelju čega dijete razvija sustav samovrednovanja. S obzirom na to da je ova karakteristika od velike važnosti (a kod velikog broja djece i od presudne važnosti), svi se autori koji proučavaju darovitost kao takvu, a osobito darovitost u školske djece slažu da je suradnja ključni koncept i važnije praksa – prilikom rada s darovitom djecom.

klasična, tradicionalna nastava	projektna nastava
ograničena nastavnim planom i programom i usmjerena na njegovu realizaciju	orijentiranost učeniku
jasno odijeljene nastavne cjeline, teme i nastavne jedinice	partnerski odnos učenika i učitelja
slabije povezivanje usvojenih znanja, vještina i sposobnosti	otvorenost prema problemskim situacijama i zadacima (iz realnog života)
korelacije s drugim predmetima nema ili je vrlo malo prisutna	visoka prisutnost korelacije s drugim područjima znanosti i ljudske djelatnosti
dominira frontalni način rada, rijetko grupni rad	metode suradničko-timskog rada
	razvijanje organizacijskih i komunikacijskih sposobnosti učenika
	primjena novih nastavnih metoda učenja i poučavanja

Slika 4. Razlika između klasične, tradicionalne i projektne nastave

Izvor: Sandra Kadum i Dejan Hozjan, Darovitost u nastavi, 2015: 197.

Suradnju na individualnom planu nije teško ostvariti između darovitog djeteta te obrazovanog i posvećenog mu nastavnika, učitelja, pa čak i profesora, ali ono što

ovdje nedostaje unutar standardne obrazovne matrice jest mogućnost prosječnog (ili specifično hrvatskog) obrazovnog sustava da omogući zapošljavanje dovoljnog broja odgojitelja, učitelja i asistenata u nastavi kako bi ih se moglo implementirati u sustav u korist potreba njegove darovite školske djece. Više je pažnje u medijima, a u kontekstu Hrvatske i trenutačnog stanja (tijekom perioda od posljednjih nekoliko godina) problem niske plaće zaposlenika u hrvatskom školstvu, ali specifično vezano uz potrebe djece s posebnim potrebama – naglasak je na nedostatku asistenata u nastavi koji bi pomagali učenicima s poteškoćama u razvoju, što je također važno pitanje u obrazovanju i goruće u hrvatskom obrazovanju, iako podcrtava činjenicu da su u ovom smislu potrebe darovite djece unutar sustava među sekundarnim točkama na mapi (hrvatskih) političko-obrazovnih aktivnosti.

4.2. Identifikacija darovitog učenika u školskoj dobi – sustavni pristup

„U izradi politike kojom će se zadovoljiti potrebe sposobnije djece očekuje se sljedeće:

- Dosljedna terminologija i definicija.

Za Veliku Britaniju, u kojoj se primjenjuje nacionalni kurikulum, definicija bi mogla biti ovakva:

Darovita i talentirana djeca su oni učenici čiji je rad barem na najvišoj razini ili iznad one koja se smatra uobičajenom za to odgovarajuće školsko razdoblje, a čije su sposobnosti tako dobro razvijene ili su toliko ispred njihovih vršnjaka da im škola mora osigurati dodatna iskustva učenja u kojima će razvijati, povećavati ili proširivati identificirane sposobnosti“ (George, 2004: 129-130).

Darovitost, ustanovili smo, nije isključivo ishod genetike – ona najvećim svojim dijelom ovisi o kontinuiranom radu, istraživanju i usavršavanju na području interesa darovita pojedinca. Darovita djeca uglavnom prilično rano pokazuju naznake vrste i oblika te dometa svoje darovitosti, no i u ovom planu postoji nekoliko poteškoća.

Primarno, tu je poteškoća pogrešna procjene – darovitu hiperaktivnu djecu često pogrešno zamjenjuju djecom s ADD-om ili ADHD-om. Nezdрави perfekcionizam koje darovito dijete lako može razviti, sadrži određen potencijal za razvijanje nezadovoljstva, pa čak i depresije. Izolacija je također jedna od bojazni – dijete

neprepoznato kao darovito (ovo nije pravilo, događa se i među identificiranom djecom) osjeća da je po nečem drugačije te duboko doživljava jaz između sebe i svojih vršnjaka. Ono tada može namjerno potiskivati svoje interese da bi im se približilo ili se pak, povući u sebe zbog osjećaja nepripadanja.

U slučaju da darovitost u djeteta nije prepoznata ili je roditeljska neupućenost rezultirala zanemarivanjem ove činjenice, dijete će vrlo često promijeniti odnos spram svoje darovitosti: početi će podbacivati u radu i uspjesima, postati nezainteresirano za iste, apatično i/ili letargično, povući se ili, u ponekim slučajevima, do tolike mjere zanemariti svoju izuzetnost da će ista s vremenom iščeznuti ili se svesti na minimalnu količinu nekadašnjeg velikog poriva za znanjem.

Postoji i tzv. „mračna strana darovitosti“ – ona pri kojoj daroviti pojedinac razvije svojevrsnu averziju prema društvu koje ga ne razumije te se svjesno okrene ka delinkvenciji kao kreativnoj razradi interesa koje mu je društvo uskratilo pojasniti. Ovi su slučajevi velike tragedije i tužne priče, osobito za darovite pojedince, ali su ujedno i veliki gubicima za napredak, civilizaciju, ljudskost i razvoj.

Daroviti su zanimljivi, iznenađujući i od izuzetne važnosti, kako one ljudske, tako i one za disciplinu koja ih zanima. Pravovremeno je prepoznavanje itekako bitno, no samo ako gaslijeđi adekvatna angažiranost za darovite.

4.3. Potrebe darovitih učenika

Potrebe darovitih učenika ne razlikuju se uvelike od potreba djece odnosno učenika koji nisu daroviti, ako je gledati na njihove razvojne potrebe, njihove emocionalne potrebe, potrebe za sigurnošću, obiteljskim okruženjem, učenjem i igrom. Cvetković Lay (2002a) navodi da je preporučljivo za predškolsku djecu (djecu do 6. godine života) darovitost definirati tako da obuhvaća što širi spektar definicijskih potencijala, a zato što je veoma teško odrediti darovitost u napredne predškolske djece.

U školskoj dobi, ipak, za prepoznavanje darovitosti predviđeni su izvjesni testovi, a sama darovitost ima veze sa sposobnostima, nadarenošću, kvocijentom inteligencije

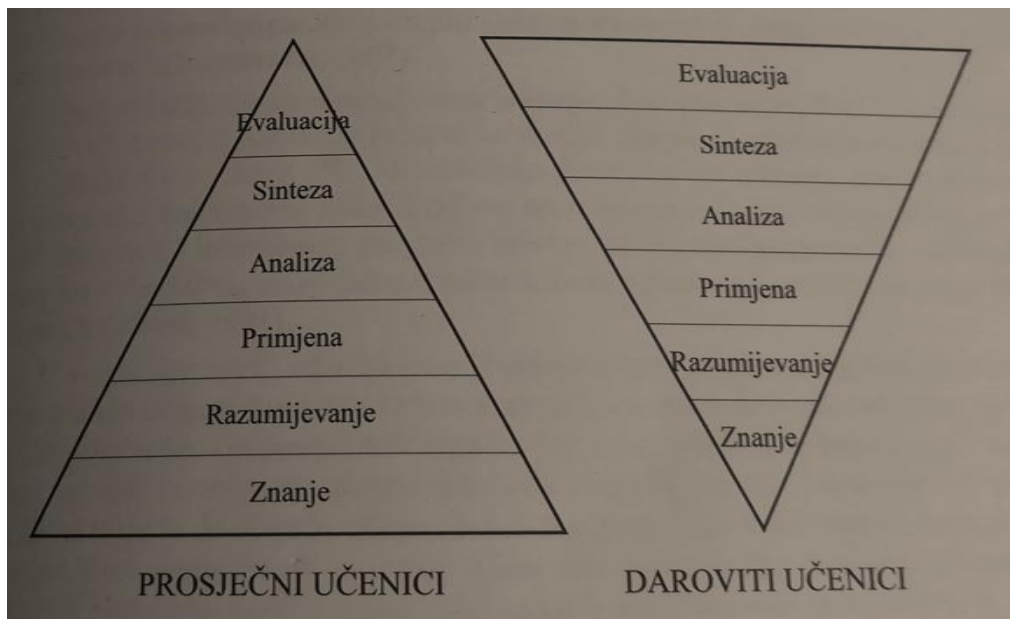
itd. te se prema djetetovim iznadprosječnim karakteristikama na isto aplicira stanoviti model ustanovljenja tj. identifikacije darovitosti.

Darovita djeca spadaju u kategoriju djece s posebnim potrebama – to je činjenica koju valja opetovano naglasiti – i, iako su te potrebe drugačije od potreba one djece koja zbog različitih razloga zaostaju u razvoju, treba im pristupiti jednako ozbiljno kako bi darovita djeca ostvarila svoj potencijal, te se razvila u zdrave osobe koje će svojim talentom i žarom u budućnosti unaprijediti društvo.

Ova odgovornost leži primarno na svjesnim i savjesnim roditeljima koji imaju darovito dijete prepoznati, no ništa manje važna nije ni uloga sustava – učitelja, psihologa i pedagoga koji im imaju omogućiti adekvatne programe i sadržaje te poticati njihovu znatiželju, kreativnost, jednom riječju – darovitost. Daroviti su pojedinci iznenađujuće, zanimljive ličnosti koje se, uz ispravan pristup i sustavno poticanje na rad mogu pretvoriti u izvanredne pojedince. Najveća je nepravda, stoga onemogućavanje darovitima da sami sebe obrazlože i formiraju jer iza nje leži najveća bojazan – ona od marginalizacije iznimnih ljudi koji su daroviti pojedinci.

4.4. Rad s darovitim učenicima u nastavi

Prema Bloomovoj taksonomiji, učenici u *formalno-operacionalnoj fazi* trebaju učena iskustva s vrha skale Bloomove taksonomije. U stvari – kako navodi Bloom – svi zadaci trebali bi u svakom učeniku pobuditi mogućnost korištenja sposobnost[i] naprednijeg mišljenja poput analize, sinteze i evaluacije. To znači da je za darovite učenike, za svaki nastavni sat, potrebno pripremiti određena pitanja i zadatke koji traže razmišljanja na višim razinama. Stoga je Bloomova taksonomija obrazovnih ciljeva pravi, ali i najčešće rabljeni pristupu modificiranju nastavnog procesa“ (Kadum i Hozjan, 2015: 65).

Slika 5. Bloomova taksonomija obrazovnih ciljeva

Izvor: Sandra Kadum i Dejan Hozjan, *Darovitost u nastavi*, 2015: 65

Unutar nastavnog procesa darovita djeca iziskuju više pažnje i vremena negoli svoji vršnjaci, a tomu je tako stoga što su njihove kognitivne potrebe razmjerno povećane u odnosu na ostalu djecu u razrednoj grupi. Svaki specifičan aspekt darovitosti nekog djeteta zahtijeva adekvatan znanstveni odnosno sustavni odgovor, što rad s darovitom djecom čini poslom punim izazova, ali i poslom punim kreativnih i neobičnih (darovitih) rješenja.

Senzibilnost je jedna od karakteristika većine darovite djece školske dobi. To je osjetljivost koja najčešće ukazuje na ono što nazivamo emocionalnom inteligencijom: senzibilna su darovita djeca primarno apstraktno obilježena: osjećaju dublje, imaju snažno razvijenu empatiju, socijalnu svijest, osjećaj pravednosti. Katkad se čini da ova djeca imaju „šesto čulo“ za emocije ljudi koji ih okružuju, a osim ljudi, često se osjećaju povezanim i sa životinjama.

Njihov osjećaj za emocije i pravednost često ih nagoni da se brinu za poneke globalne brige: poput ekoloških ili socijalnih problema te zlostavljanja životinja (učestalo, ova djeca sama donose odluku za vegetarijanskom prehranom jer im je

naprosto preteško živjeti s pomisli da je zbog njih nekom drugom biću nanesena bol ili nepravda).

Mnogo zapitkuju, no razmjerno više ulaze u apstraktne pojmove poput ljubavi ili mašte od ostale djece, a često ih zanima i mračna strana emocija: smrt, bol i patnja. Emocionalne su reakcije, ipak, ono što ih najviše obilježava – osim ljudi, senzibilna darovita djeca reagiraju na melodije i fotografije te izuzetno na ljepotu – imaju vrlo razvijen estetski osjećaj.

Svoje osjećaje i interese mogu dijeliti no jednako tako znaju biti i zatvorena ako naiđu na nerazumijevanje koje ih duboko pogađa.

Čestom se poteškoćom ispostavila činjenica da senzibilna darovita djeca stvari i pojave koje ih okružuju doživljavaju osobno. Zbog toga, ona nastoje u svom ponašanju u potpunosti oslikati svoj stav (koji je u većini slučajeva na izuzetnoj filozofskoj razini koju uvijek mogu poduprijeti valjanom i logički ustrojenom argumentacijom).

U svojim nastojanjima, ona pokušavaju biti dosljedna i ovo je njihovo nastojanje često (roditeljima) neprihvatljivih razmjera.

Najbolji je pristup komunikaciji sa senzibilnom darovitom djecom: komunikacija, komunikacija i još komunikacije; a izuzetno je važna iskrenost i jasnoća izražavanja emocija jer valja imati na umu da ova djeca često donekle imaju uvid u emocionalno stanje svog sugovornika. Ako je duboko zabrinuto nepravdama svijeta, djetetu je važno objasniti njegovu nekonzistentnu prirodu i smisao utjecaja tek na onim područjima gdje je moguće napraviti vidljive pomake. Također, važno je i sudjelovati. Ako se senzibilno darovito dijete osobito brine o, primjerice, pravima ljudi, stručni će pedagog roditeljima savjetovati uključenje u neki od volonterskih programa neke od udruga za zaštitu ljudskih prava, dakako – zajedno s djetetom. Jedan će ovakav simboličan potez učvrstiti vezu roditelj-dijete, izvanredno doprinijeti povjerenju djeteta u roditelja i najvažnije – djetetu dati osjećaj više svrhe i smislenog življenja (u skladu sa svojim afinitetom tj. svojom darovitosti).

Kreativnost je još jedna od ključnih potreba koju u radu s darovitom djecom treba zadovoljiti. Kao i u slučaju znatiželje, ne radi se o uobičajenoj dječjoj potrebi za kreativnim izražavanjem već o njenoj intenziviranoj inačici.

Darovito kreativno dijete osim osmišljavanja novih materijala i predmeta – materijalnih stvari, vrlo često može osmisлити iznenađujuću bit svijeta stvarnosti i onog mašte. Može, primjerice, imati izmišljena prijatelja ili držati svoje misli naprosto pravim događajima. Kreativno dijete uživa u svojoj kreativnosti, osobito u novim sadržajima i često ne pokazuje problematičnim podijeliti svoje ideje s ostalima i uključiti ih u njih. S obzirom na to da se kreativan može biti na vrlo mnogo i vrlo različitih načina, važno je prepoznati koji od njih odgovara darovitom djetetu s izraženom kreativnosti i djelovati u skladu.

Generalni je savjet ohrabrivati i poticati kreativnost: dopustiti djetetu da samo organizira ili uređuje prostor oko sebe i svoje vrijeme, tražiti simboliku kojom ono tada otkriva svoje logičko-asocijativne nizove te nadasve, svoju osobnost.

Zadovoljiti znatiželju darovitih učenika nije lako. U darovite je djece znatiželja često iskazana izraženim verbalnim sposobnostima. „Ova osobina je jedan od najočitijih znakova darovitosti vašeg djeteta koje govori cijelim rečenicama ili upotrebljava riječi koje niste znali da poznaje“ (Galbraith, 2007: 13). Rano progovaranje jedna je od najvidljivijih karakteristika ove djece. Ubrzani napredak često im omogućuje preskakanje pojedinih faza gramatičkih pogrešaka pri izražavanju s kojom se suočavaju ostala djeca.

Verbalno snažnu darovitu djecu postepeno (iako ubrzano) bujanje njihova vokabulara zabavlja, ona rado uče novosti i relativno rano počinju čitati i služiti se pismom: slova ih zabavljaju te u su u većini slučajeva u potpunosti ovladala abecedom (tiskanim i pisanim slovima) daleko prije polaska u školu.

Dobro pamte pa uživaju u rimama i učenju napamet – sami se u tome iskušavaju: stvaraju nove izraze, riječi, zapisuju ideje i slažu vlastite rime te su vrlo zainteresirana za brojne unutarjezične nelogičnosti i glasovne promjene. Ona često koriste zavidan broj kompliciranih riječi, a poseban užitak pronalaze i u učenju stručnih izraza i

njihova značenja što ih vrlo često dovodi do razumijevanja mnogih apstraktnih koncepata koje tada dosljedno propitkuju. S obzirom na to da su već zarana započela s korištenjem složenih rečeničnih formi, ona daju složene i detaljne odgovore na postavljena im pitanja nastojeći u svakom smislu biti što suvislija (primarno samima sebi, a potom i) sugovorniku. Posebnu pažnju posvećuju objašnjavanju vlastitih spoznaja i ideja.

Verbalno sposobna djeca uglavnom ne pronalaze zadovoljstvo pri druženju s vršnjacima upravo zbog nerazumijevanja njihove neupućenosti tj. prosječna lingvističkog napretka. Vršnjaci ih često ne razumiju te ona sama traže adekvatna sugovornika. Savjet je roditeljima osim česta razgovora koje ovakvo dijete uostalom i samo prilično zahtijeva – opskrbljenost gradivom tj. knjigama koje zanimaju i uveseljavaju dijete te potraga za grupama i hobijima koji/e će djetetove sposobnosti uvećati istovremeno potičući njegov/njezin interes za gradivom. Također, važno je priključivo dijete naučiti kvalitetnom slušanju drugih te raznim komunikacijskim vještinama.

Uopće, kada govorimo o naprednim intelektualnim sposobnostima, jasno je da iste iziskuju sasvim prilagođen pristup unutar nastavnog procesa. Pri pomisli na napredne intelektualne sposobnosti, prva je asocijacija mnogih visoki rezultat na testovima inteligencije. U većini se slučajeva ovo ispostavlja preciznim no, to nije pravilo. Osim toga, postoji nekoliko testova inteligencije koji pokrivaju različita područja sposobnosti i teško je precizno odrediti darovitost pojedina djeteta bez praćenja psihologa i/ili pedagoga. Također, postoji i sugestivna domena problema. Dijete naprednih intelektualnih sposobnosti ipak, često nagoviješta svoju darovitost kroz nekoliko paradigmatičnih obilježja koje navodi većina stručnjaka:

➤ konstantno zapitkivanje i znatiželja

Ne radi se pritom o uobičajenoj dječjoj znatiželji – darovito dijete pitanja postavlja pokazujući izuzetnu zainteresiranost za odgovore koje potom propituje i dovodi u logičku vezu s već naučenim. Osim odgovora, dijete je sklono propitkivati i pitanja sama i štoviše, ustrajati u tome dok mu čitava problematika logički ne sjedne. Ono je uporno i pokazuje iznenađujuću sposobnost asocijativna povezivanja te jednom utvrđeno pohranjuje i pamti

dugoročno repetitivno ga dovodeći u druge problematike. Lako shvaća i često dolazi do iznenađujućih zaključaka. Ovakvo dijete zaista uživa u istraživanju i informacijama – ono voli učiti i važno je omogućiti mu odgovore do kojih mu je izuzetno stalo. Darovito je dijete često koncentrirano na određen aspekt znanosti (primjerice biologiju) ili neke druge discipline prema kojoj od rane dobi postupno razvija opsesivan interes, no to nije pravilo. Darovita se djeca počinju zanimati za svijet koji ih okružuje izuzetno rano, već od treće godine života, a njihove im komunikacijske vještine (koje također uvelike prednjače pred vršnjacima), ovladavanje jezikom na razini i do nekoliko godina starije djece omogućuju bolje razumijevanje objašnjenog. Darovito se dijete, dakle, već zarana iznimno kvalitetno koristi jezikom, često i pismom;

➤ lako razumijevanje i samostalnost pri promišljanju;

Zahtijevaju minimum strukturirane podrške, sposobna su za samostalna otkrića i pronalaženje novih puteva razumijevanja;

➤ izuzetno pamćenje

Ova se karakteristika može odnositi kako na dobivene odgovore, tako i na perceptivne zaključke, a zainteresiranost se odnosi kako na koncepte, tako i na podatke kao što su količinske mjere, datumi...;

➤ uživanje pri izazovima

Darovito dijete uživa u istraživanju i uslijed, osobito ga zanimaju novi, zahtjevniji zadaci. Često je kompetitivna duha, a suradnja je s okolinom tj. primarno njena zainteresiranost za interese djeteta od presudne važnosti;

➤ uživanje u druženju sa starijom djecom

Ova se osobina može lako razumjeti s obzirom na to da je (mnogi stručnjaci ukazuju na to) mentalna dob darovita djeteta i do nekoliko godina iznad one kalendarske/kronološke.

Ipak, intelektualno napredno dijete može se lako dosađivati, osobito u radnoj skupini koja nije prilagođena njegovim/njezinim sposobnostima. Ako je tomu slučaj, dijete će brzo postati nezainteresirano i nezadovoljno s obzirom na to da većinu informacija

ono već otprije zna, a tu je i problem socijalizacije s nedarovitom djecom, osobito u ranoj dobi. Ako se dijete, pak uspješno integriralo u sebi adekvatnu skupinu, opet ostaje činjenica da je s povećanom količinom informacija povećan i broj raznolikih opcija tj. dijete postaje svjesno kompliciranosti življenja.

Neki su od najučestalijih savjeta roditeljima intelektualno superiorna djeteta dijeljenje djetetova interesa, kontinuirani rad i uključenost te informiranje o dostupnim programima za darovite s obzirom na to da među svojim vršnjacima prosječnih sposobnosti dijete neće napredovati. Važno je koncentrirati se posebno na socijalizacijske vještine djeteta s obzirom na to da u izvjesnoj mjeri postoji bojazan od razvijanja osjećaja superiornosti tj. hvalisavosti.

Dijete s izuzetnim intelektualnim sposobnostima često zna biti i izvrstan vođa – nagovarač: s obzirom na natprosječno logičko razmišljanje i sposobnost povezivanja, ova djeca mogu logički objasniti veliku većinu svojih stajališta. No, ne mogu, ipak, uvijek biti u pravu i prilikom „tjeranja svoje vode na mlin“ – najpreporučljivije je za roditelje pobijanje njihovih teza ili, ako je ovo otežano, zadržati svoje mišljenje. S obzirom na to da je logički nadareno dijete vrlo često izuzetan organizator, roditeljima se savjetuje da dopuste djetetu organizirati pojedine obiteljske sadržaje za koje se zanima – osim usmjeravanja njihova interesa, dijete se na ovaj način uči timskom duhu u krugu obitelji i dobiva osjećaj svrhovitosti na praktičnoj razini.

Jedna je od mogućnosti da će se u darovite djece razviti energičnost koja se u nekim slučajevima može zamijeniti s nekim drugim oblikom posebitosti u djece. Energičnost karakterizira izuzetna potreba za pokretljivošću, nemir prilikom obavljanja radnji koje primarno ne zanimaju dijete, a prisiljeno ih je odraditi (poput hranjenja ili presvlačenja), odbijanje spavanja ili odmora te potreba za stalnom stimulacijom.

Galbraith napominje kako je ova osobina najučestalija u dječaka no drži da je tomu tako možda i zbog konvencionalnog prikazivanja dječaka kao aktivnih dok djevojčica kao mirnih ili pasivnih.

Ipak, darovito energično dijete vrlo često uspijeva održati koncentraciju no ponukano isključivo onim što ga/ju izuzetno zanima. Ono tada pamti ili pokretima ili igrama koje samo osmišljava i često imitira naučeno.

Roditelji darovite energične djece osobito trebaju pomoć okoline – osim adekvatnih načina za stimulaciju njihove energije i mašte, njima je potrebna i pomoć (razumijevanje) pedagoga i te osoblja škole koju dijete pohađa. Razlog je tomu – osim prvotno spomenute bojazni od pogrešne procjene – činjenica da darovitom energičnom djetetu treba ponuditi adekvatne sadržaje koji će, osim poticanja na vježbanje koncentracije, ponuditi svrhovito ulaganje djetetove energije u poticajan i zabavan sadržaj. Stručnjaci ukazuju i na zablude da dijete s poteškoćama u učenju ne može biti darovito, a slažu se u potrebi za širom infrastrukturom u standardnim školama koja je posvećena potrebama darovite djece koja se zbog svojih sposobnosti, ali i posebnosti naprosto nisu u mogućnosti prilagoditi nastavnom procesu.

Osim pomanjkanja koncentracije uslijed veće energičnosti, u darovite je djece često slučaj i povećane koncentracije koju jednako tako valja sustavno adresirati. Koncentracija je jedna od najučestalijih i najpoznatijih osobina darovite djece, no kod intenzivno se darovite djece radi o zaista izuzetno naglašenoj koncentraciji. Stručnjaci su skloni ovu osobinu nazivati i izuzetnom usmjerenošću na jedan (ili više) interes(a), no nikad više njih istovremeno. Jako se darovita djeca toliko mogu zanimati za određeno područje neke discipline da često prema istoj razvijaju opsesivnu usmjerenost.

Uz sposobnost koncentracije i/ili opsesivna afiniteta, intenzivnu se darovitu djecu također može prepoznati i po intenzivnoj tj. strastvenoj naravi, osobito kada je u pitanju područje koje ih većinu vremena zaokuplja.

Osim opsesivna manifestiranja afiniteta, ova se djeca često gube u vlastitu svijetu koji su, zajedno sa svojim sklonostima, sami stvorili. Vrlo su uporna, pronicljiva i imaju izuzetnu sposobnost zapažanja, a dok će zbog vlastita interesa često ometati druge, a drugima u odnosu na njih to može vrlo teško poći za rukom (tomu je tako zbog zaista izuzetne sposobnosti udubljivanja u problematiku koja ih zanima). Mnogo

zapitkuju, poglavito zarana (dok se ne nauče samostalnom istraživanju), a vrlo su sklona istraživanju, pokusima i ostalim oblicima samostalna rada.

Osobina intenzivne darovite djece osim razvijanja opsesivna afiniteta spram jedne discipline također može biti i učestalo mijenjanje predmeta interesa: nakon što ih zadovolje informacije o jednoj stvari tj. nakon što sami zaključe da znaju sve što žele o tome, oni mogu vrlo brzo prijeći na drugu problematiku i jednako se žarom za nju zauzeti.

Kod intenzivne darovite djece treba biti na oprezu zbog perfekcionizma koji često znaju razviti: s obzirom na to da ih nešto zanima do krajnjih granica, oni se ne mogu pomiriti s ishodom eventualnog slučaja u kojem određeni posao (vezan za predmet njihova interesa) nije obavljen na načina na koji su prvotno zamislili – savršeno.

Potrebno je, stoga, u njih ohrabrivati riskiranje i objasniti im kako nema potrebe za savršenstvom jer ono samo po sebi nije moguće. Roditeljima ove djece najviše se savjetuje da nauče svoje dijete prihvaćati pogreške te učestalo isticati kako ga vole ne zbog onog što radi već onog što jest. Također, unatoč pohvalama koje se preporučuju kao važne u odgoju djeteta kao takvom, važno je također u tim pohvalama ne pretjerati.

Zbog kombinacije nekih od navedenih osobina, logično je da su darovita djeca često vrlo zabavna i promišljena pri šalama i u igri. Velika većina darovitih imaju istančani smisao za humor koji se također manifestira već zarana te nastoje u pojedinim slučajevima zabaviti svoju okolinu. (Također, mnoge su zvijezde iz popularne kulture poput one glazbene, zapravo počele kao glazbeno i ino darovita djeca koja su uz precizan menadžment i veliku dozu „sreće“ uspjela postići planetaran uspjeh.)

Darovita djeca svoj smisao za humor manifestiraju izmišljanjem vlastitih šala i igrama riječima (osobito novonaučenim), ljubavlju prema zagonetkama i sklonosti osmišljavanju istih, sposobnosti da shvate šale za starije (kako djecu tako i odrasle), glasnim smijehom i sklonosti zabavljanju okoline. Nerijetko, ona vode igru među svojim vršnjacima te smišljaju neke nove logičke matrice kojima nadograđuju ili zamjenjuju postojeće. Nadogradnja i promišljanje postojećeg sustava kroz igru jedna

je od eminentnih osobina darovite djece, a iz nje izlaze sva ta obilna pitanja na koja nam kao roditeljima i kao pedagozima valja odgovoriti.

Osim smisla za humor, većina stručnjaka naglašava osjećaj darovite djece za lijepo. Ovu karakteristiku ona mogu iskazivati već u dobi od nekoliko mjeseci smiješeći se osobito lijepim odnosno pravilnim i/ili simetričnim oblicima ili likovima. Darovitu djecu privlači živa i razigrana energija te stanovita energetska ujednačenost učitelja i pedagoga. Zbog činjenice da su još uvijek djeca te se neprestano razvijaju, a u tome najvažnije jest dobro tj. zdravo razviti sliku o sebi – darovita djeca trebaju ujednačen energetske pristup i mnogo razumijevanja za svoje osobitosti, a od strane svih onih stručnjaka koji su im dani da im pomažu u svim oblicima razvoja.

Darovitoj se djeci koja, ustanovismo, shvaćaju više i bolje tj. dublje od svojih vršnjaka valja objasniti razliku između prikladnog i neprikladnog humora te, kao i u svakom drugom primjeru – dijeliti s njima njihove interese: zajednički osmišljavati šale i igre riječima koje roditelji drže njima primjerenima. Kreativnost, aktivnost i aktivno sudjelovanje najbolji su način za roditelje darovita djeteta da se približe svome djetetu i izvjesno, nauče nešto novo.

Naposljetku, držim da je izostanak ovih osobina roditelja spram njihova djeteta, bilo ono darovito ili ne – najveća pedagoška pogreška i, nažalost, najučestalija.

Uostalom, prisjetimo se da darovitost tek toliko može zahvaliti genetskoj predodređenosti, a sve ostalo (velika većina toga) stvar je kontinuiranog rada i truda te posvećenosti kako djeteta, tako i roditelja.

5. PROBLEMI KOD DAROVITE DJECE

„Budite svjesni da uz darovitost uvijek idu i stanoviti problemi. Imati darovito dijete je kao da držite vreću punu zlatnika. A ne zaboravite da svakim zlatnikom možete kupiti i ono korisno i ono nekorisno, i dobro i loše...“

(Cvetković Lay 2002a: 60).

Zamišljajući darovitu djecu, često smo skloni vizualizirati malene super sposobne ljude koji su znatiželjni, postavljaju mnogo pitanja, imaju izvrsne socijalne i deduktivne vještine, oprezni su i posvećeni promatrači, a sve im postavljene zadatke rješavaju s lakoćom. Stvarnost je ipak umnogome drugačija.

Stvarnost je ipak dosta drugačija. Valja imati na umu i činjenicu da često čovjek koji je sposoban u jednom području mnogo, na nekom drugom dosta zakazuje. Vrsta je darovitosti mnogo, te nisu sva darovita djeca sklona postavljati pitanja – pojedina radije sama istražuju svijet oko sebe; nemaju sva djeca visoku razinu socijalne prilagođenosti – pojedina izuzetno darovita djeca uopće se ne snalaze u društvenim situacijama s nepoznatim ljudima, svojim vršnjacima itd.; ne rješavaju svaku vrstu zadataka s lakoćom – dijete koje je darovito u primjerice matematici, u nekim apstraktnim predmetima kao što je književnost ili likovna umjetnost može postizati rezultate koji su ispod prosjeka. I opet, važno je ponavljati i naglašavati da vrsta darovitosti ima onoliko koliko ima darovite djece i nemoguće je stoga donijeti opći prikaz karakteristika i vrsta darovite djece, ali smjernice su itekako potrebne u ovome području. Među ovim je smjernicama i ona da od darovite djece valja očekivati više, ali ne i previše (nešto što bi bilo iznad njihovih realnih sposobnosti), a u konačnici – radije od očekivanja bolje je prihvatiti riječi poput „usmjeravanje“, „istraživanje“ i „suradnja“.

5.1. Potencijalni problemi kod darovite djece

„Inteligencija i osjetljivost darovitog djeteta čine ga osobito ranjivim na neadekvatnu i nedostatnu sliku o sebi. Negativna slika o sebi glavni je razlog zašto neka potencijalno darovita djeca ne uspijevaju realizirati svoje mogućnosti. Formiranje primjerene slike o sebi još složenijim čine specifičnosti razvoja darovite djece i njihove osobine“ (Cvetković Lay, 2002a: 57).

Pozitivna je slika o sebi najvjerojatnije najvažniji aspekt pri kojemu treba biti pažljiv prilikom komunikacije, a osobito odgoja te obrazovanja darovitog djeteta. Kao što je i prethodno naglašeno, darovita su djeca u većini slučajeva perceptivno otvorenija od svojih vršnjaka, odnosno, ona više doživljavaju reakcije odraslih oko sebe (na temelju kojih svako dijete gradi bazičnu sliku o samome sebi) te osluškuju svoju okolinu i njezin odnos naspram njih, vidjelo li se to ili ne isprva.

Osim pozitivne slike o sebi, postoji još i nekoliko drugih specifičnih potencijalnih poteškoća kada govorimo o razvitku darovite djece, a osobito u sustavu. Neki su od njih: izolacija, podbacivanje u učenju ili nekom drugom obliku dokazivanja, perfekcionizam, depresija i slični psihološki problemi, za koje je ipak činjenica da potječu od nezdrave slike o sebi. Za potrebe daljnje kontekstualizacije, obrazložiti će se nekoliko najučestalijih problema kod darovite djece.

Izolacija je jedan od najvećih izazova s kojima se suočavaju darovita djeca, posebno ona u nedostatku mreže socijalizacije ili društva druge djece, bila ona darovita ili ne – ono što je važno je aktivna i posvećena zajednica koja prihvaća darovito dijete. U potrazi za prihvaćanjem od strane okoline, darovita će djeca često pokušati sakriti svoje sposobnosti da dobiju šire društveno odobrenje. Ovo vodi podbacivanju i/ili korištenju manje sofisticiranog rječnika među vršnjacima za razliku od ponašanja u društvu članova obitelji ili ostalih pojedinaca kojima vjeruju (Swiatek, 1995: 39).

Uzrok izolacije koju nadareni pojedinci mogu iskusiti ne može biti uzrokovana samom nadarenosti, već društvenom reakcijom na nadarenost. Društvo je uvijek osnovni pokretač i osnovna kočnica za napredak darovitog pojedinca. Plucker i Levy napominju: „Čini se da u ovoj kulturi postoji veliki pritisak na ljude da budu normalni sa značajnom stigmom povezanom s darovitosti ili talentom“ (Plucker i Levy, 2001: 56).

Pri bojazni od ove poteškoće, stručnjaci preporučuju adekvatan program za darovitu djecu koji primarno uključuje formiranje grupa za darovite: onih s primjerice, zajedničkim interesima ili na zajedničko socio-lingvističkoj razini. Pravodobno ustrojavanje ovih grupa štiti kako od izolacije tako je i razmjerno jamstvo učinkovitosti obrazovanja darovite djece: njihova usmjeravanja i zadržavanja već iskazanih interesa.

Jedna je od mogućih poteškoća i hiperaktivnost. Darovita djeca znaju biti hiperaktivna, a to se najčešće događa zbog njihove neuklopljenosti u sredinu tj. radnu skupinu koja ne dijeli njihovu razinu znanja ili poimanja gdje i opet dolazimo do bitne činjenice o ključnoj ulozi sredine u formiranju identiteta ne samo darovitog već svakog pojedinca. Darovitim se pojedincima s povećanom potrebom za aktivnošću u sustavu, a ako nije prepoznato kao dio darovitosti, nerijetko dijagnosticira ADHD ili neki slični poremećaj u učenju. To ne mora biti točno, jer (kao što ustanovismo) je za potaknuti darovito dijete na rad i koncentraciju potrebno više sadržaja nego prosječnom djetetu. Ukoliko mu se ne pruži ta dodatna stimulacija, darovito dijete može prestati pratiti nastavu, dosađivati se, ometati druge (i to vrlo učinkovito, ovisno o vlastitim performativnim vještinama), a može doći i do podbacivanja.

Webb (1993) nabraja sljedeća „ponašanja povezana s darovitošću:

- slaba pažnja, dosađivanje i sanjarenje u specifičnim situacijama
- slaba upornost u rješavanju zadataka koji im se čine nevažnima
- sposobnost prosuđivanja kaska za razvojem intelekta
- nepriznavanje autoriteta i borba s istima
- visok stupanj aktivnosti, mogu trebati manje sna
- propitkivanje pravila, običaja i tradicije“ (Webb, 1993: 532).

Pri pristupu ovom problemu izuzetno je bitno da učitelji i roditelji prepoznaju darovito dijete ne stavljajući ga pritom u isti koš s djecom koja imaju probleme s ADHD-om, jer se u suprotnom počne rješavati krivi problem (koji zapravo ne postoji).

Depresija je jedan od prijetućih poremećaja odnosno bolesti koja prati lošu sliku o sebi te neprihvatanje okoline. Depresija je česta posljedica osjećaja odvojenosti izoliranosti, a osobito u slučaju darovitih pojedinaca koji su često emocionalno osjetljiviji. Iako se povezanost depresije i darovitosti ne spominje mnogo u literaturi niti se o tome mnogo piše, osim u specifičnim slučajevima u kojima su prisutni svi elementi, Reis i Renzulli govore o odnosu visokih kognitivnih sposobnosti i depresije:

„S iznimkom kreativno nadarenih adolescenata koji su talentirani za pisanje ili vizualne umjetnosti, studije ne potvrđuju da nadareni individualci manifestiraju značajno više ili niže šanse da budu depresivni kao ni da depresija bude ozbiljnija od ostatka populacije... Napredne kognitivne sposobnosti, socijalna izolacija, osjetljivost i nejednak razvoj mogu polučiti neke izazovne socijalne i emocionalne probleme kod darovitih, ali njihova sposobnost rješavanja problema, napredne socijalne vještine, moral, vanškolski interesi i zadovoljstvo postignućem mogu ih učiniti otpornijima“ (Reis i Renzulli, 2004: 41).

Međutim, mnogi ljudi su zapazili veću učestalost upravo egzistencijalne depresije u darovite djece. To je depresija koja je uzrokovana apstraktnim brigama kao što je smrt, konačna nevažnost stvari i pojava (pa i pojedinčeva života) općenito, i značenje života (ili manjak značenja i/ili smisla) kao takvog. Nadareni će pojedinci vjerojatnije osjećati egzistencijalnu anksioznost i to će se manifestirati u relativno ranijoj dobi no u onih prosječnih (Reis i Renzulli, 2004).

Ustanovljeno je također, unutar potencijalnih poteškoća kod darovitih školaraca da je moguć nesrazmjer između darovitog pojedinca i njegovih uspjeha. Mnogi nadareni učenici imaju odlične rezultate na testovima sposobnosti ili inteligencije, dok su njihove školske ocjene primjerice, loše. Mnogo je faktora koji podržavaju ovu činjenicu kao i uzroka za istu: povučenost, nesigurnost ili gubitak interesa za prelagane kolegije. Osim socijalnih, uzrokom ovih posljedica mogu biti i razni

emocionalni ili psihološki faktori koji uključuju depresiju, anksioznost, perfekcionizam ili samo-sabotažu (eng. self-sabotage)“ (Reis i McCoach, 2002: 84).

Jedan, često nezamijećen faktor podbacivanju je nedijagnosticiran problem s učenjem.

Efekt maskiranja problema u darovite se djece može manifestirati u lošijoj ocjeni, iako ona i dalje može biti iznad prosjeka. Isto tako, daroviti mogu podbacivati jer su prihvatili mišljenje okoline da će im upravo zbog darovitosti (koju im je njihova okolina pretjerano naglašavala) stvari uvijek ići lako, a to može dovesti do pomanjkanja radnih navika. Jedan od efikasnih načina da se pokuša ukloniti podbacivanje darovitih je osposobljavanje učitelja da pruže dodatne, obogaćene programe darovitima. To bi trebalo zaokupiti njihovu pozornost i istaknuti njihove sposobnosti bez negativnih posljedica po ostatak učenika u tom razredu, no ključne su i izvanškolske aktivnosti ili uključenje darovitih u njima prilagođene programe te socijalizacija s ostalom darovitom djecom.

„Zbog njihova intenzivnog zanimanja za određena područja, recipročno slabi interes za druge teme. Darovito dijete koje mnogo čita i sjajno se snalazi s riječima, ne mora biti nadareno i za matematiku. Upravo iz tog razloga, školski ih sustav često zanemaruje ili uopće ne prepoznaje. Neka istraživanja pokazuju da među školskom djecom ima čak 10 posto darovitih, pa je njihovo neprepoznavanje zapravo gubitak za društvo u cjelini. Naime, ako ne razvijamo sposobnosti te djece, ona će biti izgubljena u prosječnosti grupe“ (Rivier-Zurak, <http://www.vasezdravlje.com/izdanje/clanak/985/>, 2006).

Nezdrav perfekcionizam jest također potencijalan problem u darovite djece, a osobito školskog uzrasta koji treba navesti. Nezdrav je oblik perfekcionizma onaj koji stremi ka izjednačavanju vrijednosti osobe kao ljudskog bića s njegovim postignućima. Djeca sklona nezdravom perfekcionizmu doživljavaju sebe općenito manje vrijednima u slučaju pogreške ili neuspjeha. S obzirom na to da je savršenstvo kao takvo nemoguća kategorija, osobito ako se nastoji prikazati ga potencijalno dosljednim nastojanjem, ova izvrnuta slike stvara u djeteta sumnju u samoga sebe, anksioznost i odugovlačenje prilikom izvršavanja zadataka.

Nezdrav perfekcionizam može biti potaknut ili pojačan od strane roditelja i/ili okoline. U ovakvim su slučajevima roditelji odgovorni za zamjenu odgovarajuće pohvale, poticanjem nezdrava oblika ambicioznosti u djeteta, dok primjerice, zadirkivanje vršnjaka može utjecati (kako na povučeno ponašanje, tako i na) pretjeran trud za izvrsnosti. Svi ovi čimbenici pridonose stvaranju negativne slike darovite djece o samima sebi kao nositeljima ozbiljna nedostatka. Nezdrav perfekcionizam može biti još pojačan u slučaju da se dijete brani od onih koji ga zadirkuju s njihovim oružjem, napadajući njihove niže sposobnosti, ujedno kreirajući prezir prema niskim ili prosječnim ostvarenjima.

Postoji mnogo teorija koje pokušavaju objasniti odnos između perfekcionizma i nadarenosti. Perfekcionizam postaje problem jer frustrira i nameće akademska postignuća kao bitneodrednice procesa samoprocjene.

5.2. Rješavanje problema u suradnji s djetetom

Suradnja je ključni koncept u radu s darovitom djecom zato što ovi pojedinci često pokazuju snažne karakterne osobine i nisu podložni standardnom načinu učenja, naprotiv – osjećaju se zapušteno i izolirano u organizacijama u kojima ne mogu napredovati (Galbraith, 2007). U darovite je djece školske dobi potrebno raditi na njihovim osjećajima, među kojima osobito na osjećaju samopouzdanja (Cvetković Lay, 2002a; Winner, 2004), a s obzirom na svoje sposobnosti. Bez suradnje ovo se ne može postići zato što darovito dijete prije svega evaluira, a tek na posljednjem mjestu, kao što pokazuje Bloomova taksonomija, ono pamti činjenice i eventualno naredbe. Autori koji su se bavili (i nastavljaju to činiti) životom darovitog djeteta u školskom (ali i obiteljskom) sustavu ne govore da je nemoguće ostvariti „poslušnost“ u darovite djece, već da je to sekundarni odnosno sasvim trivijalni koncept kada govorimo o darovitima.

Darovito dijete, kao i svako drugo, mora osjećati da pripada svojoj zajednici (ili zajednicama, ako ih je više) sa svim svojim sposobnostima te da koristeći svoje sposobnosti i ono može aktivno doprinijeti razvitku i boljitku svoje zajednice. Suradnja je ovdje naravni ključan koncept, ne samo kod darovite, već kod sve djece, ali razlika

je u tome što je kod darovite djece još više podcrtana kao imperativ, kao što su istaknute i neke od njihovih naprednih sposobnosti.

Tvrdnja je radije svih autora, ako bismo se usudili generalizirati u smjeru razvitka, da je suradnja intrinzična razvitku kao takvom, kako kod darovite, tako i kod sve ostale djece.

- ♦ Pokažite djetetu da su vam važna njegova uvjerenja, osjećaji i postupci
- ♦ Pomognite djetetu otkriti, izraziti i prihvatiti pozitivne i negativne osjećaje
- ♦ Pomognite djetetu u socijalizaciji
- ♦ Informirajte se i potražite pomoć stručnjaka
- ♦ Pokažite djetetu da ga cijenite kao cjelinu, a ne samo njegove sposobnosti i postignuća
- ♦ Pokažite mu da cijenite njegove jedinstvene kvalitete
- ♦ Odvojite vrijeme koje ćete posvetiti samo djetetu
- ♦ Ohrabrite i pružajte podršku i kod pokušaja, a ne samo kod uspjeha
- ♦ Budite iskreni o svojim osjećajima, nadama i željama
- ♦ Ne zaboravite da je vaše iznadosrednje darovito dijete ipak samo dijete i da mu treba puno nježnosti, zagrljaja i poljubaca

Slika 6. Važni savjeti za odgoj darovitog djeteta

Izvor: Adrijana Bakoš i Jelena Kovačić, Darovita

djeca, http://klinfo.rtl.hr/modules/mod_category/data/darovita_djeca.pdf 2013.

6. ZAKLJUČAK

Darovitost je skupina osobina koje pojedinca čine u nekom smislu i iz nekog aspekata mnogo (precizan je izraz „izuzetno“) naprednijim od svojih vršnjaka. Kao takvima, darovitim je pojedincima potreban poseban unutarnastavni pristup, a zato što su njihove intelektualne, deduktivne, analitičke, perceptivne i ine sposobnosti i vještine razvijenije te kao takve određuju darovite pojedince kao pojedince s posebnim potrebama: darovitost treba više izazova, više „prepreka“ i logičkih te općenito misaonih zadataka, deduktivnih i apstraktnih promišljanja, više konceptualizacije i otvoreniji pristup individualnoj kreativnosti učenika. Iz ovih se obilježja darovitosti koje diktiraju potrebe pojedinaca koji ih nose, vidi da se radi o posebnim potrebama, a kada govorimo o posebnim potrebama, tada je imperativ donošenje neke vrste unutarsustavnog sadržajnog i standardiziranog rješenja kako bi se darovitim pojedincima, u ovom slučaju prvenstveno učenicima, omogućili uvjeti za adekvatan i optimalan, a ono – što kvalitetniji mogući napredak, a s obzirom na njihovu specifičnu vrstu darovitosti.

Nadarenost „unutar spektra“ je druga veoma bitna karakteristika darovitih pojedinaca jer je svako darovito dijete jedan mali (veliki) zaseban svijet koji je neusporediv s drugim takvim pojedincem; svejednako sustav mora pronaći normativno rješenje za školsko obrazovanje darovite djece jer su „normalizacija“ i „standardizacija“ ključni pojmovi kada govorimo o bilo kojem državnom sustavu (ali i mnogim drugim oblicima društvenih sustava, bilo povijesnih ili suvremenih).

Identifikacija darovitih pojedinaca u većini slučajeva biva ustanovljena u najranijoj dobi, a najkasnije (unutar matrice prosječnog) u školskoj dobi. Identifikacija je darovitih pojedinaca koncept odnosno prakse različita od onog otkrivanja istih. Otkriti darovito dijete znači ustanoviti da unutar neke skupine djece stanovito dijete odskoče po svojim većim ili izvanrednom sposobnostima, u odnosu na ostalu djecu iz skupine, ali to ne znači upoznati dijete kao darovito te istaknuti (a prije svega upoznati) njegov oblik darovitosti te utvrditi snage i izazove prisutne u slučaju specifičnog djeteta.

Identifikacija darovitih učenika standardni je proces (iako ne i procedura) koja se poduzima uglavnom pod okriljem neke institucije te je posvećena pronalaženju karakteristika koje neko dijete čine darovitim.

Karakteristike koje predškolsko darovito dijete ima u odnosu na svoje vršnjake jesu sposobnosti korištenja humora, prenošenja radnje u logičkom slijedu nastojeći da je se učini zanimljivom slušateljima, višu razinu samosvijesti, izraženije deduktivne sposobnosti i sklonost postavljanju pitanja, upotreba apstraktnih koncepata kao što su „mašta“, „osjećaj“ i „smrt“ (Galbraith, 2007). Darovito je dijete u školskom sustavu okarakterizirano često polarno: veoma nestrpljivo i nedovoljno stimulirano na uobičajenoj nastavi ili s druge strane povučeno odnosno introvertno, ali to je ipak malo pretjerana slika prikazivanja ponašanja darovite djece unutar školske zajednice. Istina je da je ponašanje djeteta, pa tako i darovitog djeteta, refleksija sposobnosti njegove okoline da ga kvalitetno uklopi u samu sebe te da u ovome smislu pronađe načina da darovito dijete izrazi svoju znatiželju, ideje, misli i svaki oblik kreativnosti koja ga zanima, a u suradnji sa stručnim kadrom, obrazovanim za poticanje darovite djece.

Druga je instanca koja je presudna za optimalan razvoj i poticanje darovite djece – njihova obitelj. Obitelj je zapravo hijerarhijski gledano prva i najvažnija instanca u razvoju darovitog djeteta (za potrebe ovoga paragrafa nazvana je „drugom“, a to je zato što je tema rada fokusirana na školski sustav): u obitelji se najčešće događa otkrivenje, a nerijetko i rana identifikacija darovite djece, te je obitelj taj pogon koji će jednom prepoznato darovito dijete usmjeriti i truditi se kako bi se njegovi potencijali razvili. To, kao što većina autora ističe, nije lak zadatak. Darovito je dijete, kao što smo pokazali, ipak dijete s posebnim potrebama, a da bi se one zadovoljile, potrebno je mnogo organizacije, i nerijetko izdataka i odricanja od strane obitelji. Zato je unutar školskog sustava preporučljivo (a i implementirano u razvijenijim europskim zemljama) osigurati adekvatan kadar ne samo za rad s darovitom djecom, već i za informiranje i razgovor s njihovim obiteljima. Povezanost obitelji i školskog sustava u pronalaženju adekvatnog načina da se pristupi i posveti darovitoj djeci uvijek će rezultirati pozitivnim pomacima i zadovoljstvom te unutarnjom sigurnošću (samopouzdanjem) djeteta.

U školskom se sustavu darovito dijete identificira najčešće u prvim razredima osnovne škole. Prije identifikacije najčešće se dijete postupkom otkrivanja izdvaja iz radnog kolektiva¹, ali ne na način da se fizički izdvoji od svojih vršnjaka, već se na konceptualnom planu za darovito dijete valja izraditi pristupni model, a kako bi se to učinilo, potrebno je ustanoviti specifičan oblik darovitosti djeteta, što je moguće učiniti koristeći neke standardne testove za utvrđivanje darovitosti kao što su razne vrste testova inteligencije i drugih sličnih provjera sposobnosti (Galbraith, 2007). Galbraith ipak ističe da je zabluda misliti da je test inteligencije ili ijedan od standardnih testova i formulara za određivanje darovitosti stvaran indikator darovitosti djeteta. Radi se samo o smjernicama, uputama i parcijalnim indikatorima koji služe kako bi se konstruirala veća slika tj. preciznije kako bi se mapirala djetetova darovitost s obzirom na ostale okolnosti u njegovom životu. To bi bio optimalan unutarsustavni pristup darovitoj djeci.

Stvarnost je, nažalost drugačija, ali i opet – nije uniformna. Pojedine države poput Švedske prednjače u dobroj organiziranosti obrazovnog sustava koji je opremljen, aktivan i uspješan u identifikaciji darovite djece te adaptaciju nastavnog programa istoj. Pa opet, Kraljevina Švedska i temelji svoju unutarnju politiku na socijalnom sustavu koji je osobito fokusiran na djecu i njihove (unutarsustavne) potrebe tako da su i roditelji informirani, usklađeni sa školom, ostalim tutorima i sličnim dodatnim edukatorima te je sigurno za tvrditi da ova zemlja i nema problem unutar problematike identifikacije i pristupa darovitoj djeci unutar školskog sustava. Hrvatska, s druge strane, kao zemlja koja se još uvijek nalazi u poodmakloj tranziciji iz socijalističkog u kapitalističko državno uređenje, suočava se s poteškoćama u ovom segmentu školstva, iako smo tijekom posljednjih desetak godina imali priliku putem medija saznati o pozitivnim pomacima u ovome smjeru. Ipak, osim gorućeg problema plaća u obrazovnom sustavu, specifičan je strukturni problem istog odgovoriti na potrebe sve većeg broja djece s posebnim potrebama koja imaju neku vrstu poteškoća u razvoju. Za takvu se djecu u Hrvatskoj već dulji niz godina zapošljavaju asistenti u nastavi (kijih je također deficitaran broj) kako bi pomogli djeci

¹ Darovito se dijete u pravilu unutar školskog sustava ne izdvaja od svojih vršnjaka te se nastoji ne isticati suviše njegova darovitost unutar radnog kolektiva tj. školske zajednice. Radije, ispituju se djetetovi interesi te se u neophodnoj suradnji s njime iznosi plan pristupa darovitom djetetu koji i opet nipošto nije fiksni već je naprotiv otvoren za prilagodbu, dijaloge, nove ideje i slične aktivnosti u suradnji s djetetom (i u idealnom slučaju i njegovom obitelji (Kadum i Hozjan, 2015.).

u njihovoj školskoj svakodnevnici. Ipak, asistente za potrebe darovite djece u Hrvatskoj nema, te se roditelji uglavnom moraju sami organizirati i informirati kako bi svojem darovitom djetetu mogli pružiti optimalan poticaj za učenje, koji je uvijek veći negoli u standardne djece čineći tako i darovitu djecu djecom s posebnim potrebama.

Darovita se djeca u ovom kontekstu nipošto ne mogu smatrati isključivo naprednom, „boljom“, „zrelijom“ itd. djecom, samo zato što su vidno sposobnija od svojih vršnjaka. I darovita se djeca nose sa stanovitim poteškoćama koje su individualne kao što su one kod odraslih ljudi. Pojedina darovita djeca uspijevaju u jednom aspektu postići iznadprosječne rezultate dok su u drugom aspektu nedvojbeno sporija od svojih vršnjaka; neka djeca imaju širi spektar sposobnosti, ali su iz nekog razloga inhibirana i/ili introvertna, a pojedina djeca postižu prosječne rezultate na testovima za identifikaciju darovitosti pa je svejednako evidentno da se unatoč tome radi o darovitoj djeci itd. – slučaja je i primjera mnogo.

Najčešći „problemi“ tj. aspekti odgajanja i podučavanja darovitoga djeteta pri kojima treba biti pažljiv jesu vezani za sliku darovitoga djeteta o samome sebi. Zato je uvijek iznova kada se govori o ovoj temi podcrtan koncept suradnje: suradnja je ključ školskog (i općenitog) rada s darovitom djecom jer to su maleni pojedinci koji veoma često nas uče bitnim životnim lekcijama ili naprosto nam pokazuju nove perspektive, otkrivaju mogućnosti i postavljaju interesantna i poticajna pitanja.

To ne znači da ova djeca pariraju odraslima u kognitivnoj zrelosti, iako se u slučajevima ekstremne darovitosti djeteta može tako činiti. Oni su uvijek prvo djeca, a još prije toga – oni su ljudi i kao takvima potrebna im je podrška zajednice, kvalitetno usmjerenje i funkcionalna pažnja. Razlika je u tome da je darovitom djetetu potreban obogaćen školski program, često alternativan pristup nastavnom procesu za razliku od statičnog praćenja nastave (učitelja pred pločom) i čitav niz dodatnih sadržaja kako bi se oslobodilo njihovu darovitost kroz osjećaj sigurnosti i funkcionalnosti unutar obrazovne (iako prije svega obiteljske) zajednice.

Identifikacija je darovitih učenika zahtjevan proces i svakako ga je potrebno proći unutar obrazovnog sustava, a nakon prepoznavanja ili naznačivanja nekog djeteta kao potencijalno darovitog. Treba imati na umu da se darovito dijete neće razvijati

dokle god ne stekne povjerenje u zajednicu u njezino prihvaćanje njegove „drugačijosti“, te naravno – kada jednom zajednica primjerom pokaže djetetu kako ostvariti svoje potencijale, kako tražiti informacije, a kako ih predavati, kako se samoregulirati i kako uopće činiti odabir informacija kako bi se došlo do cjelovite slike o nekom pitanju – tek će tada darovito dijete pokazati svu snagu svoga potencijala. Dobro već znamo da su djeca izuzetno loša u slušanju naredbi i zahtjeva, a izuzetno su dobra, dapače izvrsna, u oponašanju ponašanja koja vide u svojoj imedijatnoj okolini. Darovita djeca u ovom smislu nisu nikakva iznimka – naprotiv – u njih je cjelokupna matrica i intrinzična povezanost pojedinca i okoline još samo dodatno podcrtana, a suradnja je time – imperativ u radu s darovitima.

7. BIBLIOGRAFIJA

- Bakoš, A. i Kovačić, J. (2013.). Darovita djeca – sanjari, emotivci pokretači razvoja. *Evenio d.o.o.* Dostupno na: http://klinfo.rtl.hr/modules/mod_category/data/darovita_djeca.pdf [19.09.2018.]
- Cvetković Lay, J. (2002a.). *Ja hoću i mogu više – Priručnik za odgoj darovite djece od 3 do 8 godina.* Zagreb: Alinea
- Cvetković Lay, J. (2002b.). *Darovito je, što ću sa sobom? – Priručnik za obitelj, vrtić i školu.* Zagreb: Alinea
- Cvetković Lay, J. i Sekulić Majurec, A. (2008.). *Darovito je, što ću s njim?* Zagreb: Alinea
- Galbraith, J. (2007.). *Kako prepoznati darovito dijete.* Zagreb: Veble Commerce
- George, D. (2004.). *Obrazovanje darovitih – kako identificirati obrazovati darovite i talentirane učenike.* Zagreb: Educa
- Kadum, S. i Hozjan, D. (2015). *Darovitost u nastavi.* Pula: Sveučilište Jurja Dobrile
- Plucker, J. A. i Levy, J. J. (2001.). The Downside of Being Talented. *American Psychologist.* 3 (27), 75-76
- Reis, S. M. i McCoach, D. B. (2002.). Underachievement in Gifted Students. In M. Neihart, S. M. Reis, N. M. Robinson, & S. M. Moon (Ur.). *The Social and Emotional Development of Gifted Children*, str. 81-91. Waco, Texas: Prufrock Press, Inc.
- Reis, S. M. i Renzulli, J. S. (2004.). Current Research on the Social and Emotional Development of Gifted and Talented Students: Good News and Future Possibilities. *Psychology in the Schools*, (4) 1, 230-246.
- Rivier-Zurak, C. (2006.). Darovito dijete - kako ga razumjeti i odgajati. *Vaše zdravlje*, 10 (50). Dostupno na: <http://www.vasezdravlje.com/izdanje/clanak/985/> [17.09.2018.]
- Središnji državni portal. (2018.). Darovita djeca i učenici. *Vlada. hr.* Dostupno na: <https://gov.hr/moja-uprava/obrazovanje/djeca-s-posebnim-potrebama/darovita-djeca-i-ucenici/304> [11.09.2018.]

- Roditelji.hr. (2013.). Kako prepoznati „male genijalce“? *Roditelji. hr.* Dostupno na: <http://www.roditelji.hr/vrtic/kako-prepoznati-male-genijalce/> [17.09.2018.]
- Swiatek, M. A. (1995.). An Empirical Investigation Of The Social Coping Strategies Used By Gifted Adolescents. *Gifted Child Quarterly*, 1 (1), 154-160
- Webb, J. T. (1993.). *Nurturing social-emotional development of gifted children*. U: K. A. Heller, F. J. Monks, and A. H. Passow (Ur.), International Handbook for Research on Giftedness and Talent, str. 525-538. Oxford: Pergamon Press.
- Winner, E. (2005.). *Darovita djeca – mitovi i stvarnost*. Lekenik: Ostvarenje d.o.o.

8. POPIS PRILOGA

Popis slika

Slika 1. Trodimenzionalni crtež vlaka koji je nacrtao daroviti dječak od četiri godine.....	str. 14
Slika 2. Neke osobine bistre i darovite djece.....	str.16
Slika 3. Neki statistički podaci o darovitoj djeci u obrazovnom sustavu RH.....	str. 22
Slika 4. Razlika između klasične, tradicionalne i projektne nastave.....	str. 23
Slika 5. Bloomova taksonomija obrazovnih ciljeva.....	str. 27
Slika 6. Važni savjeti za odgoj darovitog djeteta.....	str. 42

Popis prikaza

Prikaz 1. Jednostavan prikaz koncepta darovitosti.....	str. 11
--	---------

Sažetak

Darovitost je oblik naprednosti u shvaćanju, poimanju, izvršavanju stanovitih zadataka itd., a u odnosu na svoje vršnjake. Darovitost se veoma različito manifestira te stoga često čujemo da je oblika darovitosti onoliko koliko je i darovitih pojedinaca. Ovo je ipak samo izreka – akademska je znanost „zaronila“ u koncept i manifestacije darovitosti krajem 20. stoljeća te od tada raspoložemo brojnom literaturom na ovu temu.

U najranijoj je dobi daroviti pojedinac osobito osjetljiv, stoga što se radi o formativnim razvojnim fazama koje će kasnije odlučiti o općim odrednicama njegova karaktera. U ovom je kontekstu izgradnja samopouzdanja jedna od najvažnijih stavki koja je potrebna kako bi se pojedinac mogao ostvariti (bez obzira na svoju specifičnost), u slučaju darovitosti.

U školskom se sustavu tek posljednjih godina počeo razmatrati i adresirati koncept darovitosti te su se tek unazad pedesetak godina počeli implementirati prvi sustavi posvećeni darovitoj djeci. Danas je situacije bitno drugačija i načina poticanja darovitosti je mnogo, ali ono što je najbitnije jest suradnja između djeteta, obitelji i sustavnog programa koji je najadekvatniji darovitom školskom djetetu. Školski se sustav kao takav može ocijeniti kao sustav u kojem uvijek ima mjesta za pozitivne promjene, osobito kad su usmjerene u integraciju posebnih pojedinaca u, povijesno gledano, (donedavno) standardni kolektiv.

Ključne riječi: darovitost, identifikacija, obitelj, školski sustav

Summary

Giftedness is a form of advancement in realising, thinking, executing certain tasks etc., and in relation to one's peers. Giftedness is manifested extremely differently and so we oftentimes hear that there are as many types of giftedness as there are gifted individuals. This, however, is only a saying – the academic society has “dug into” the concept and the manifestations of giftedness at the end of the 20th century and we have since then been given an abundance of referential sources on the matter.

In the earliest ages of one's development, an individual is especially sensitive; given these are the formative stages of development that will later decide on one's overall character. In this context, the building of a good based self-esteem is one of the most important procurement matters necessary in order of one's full potential being realised (regardless of one's type of specific aspect) in the case of giftedness.

Within the educational system, the concept of giftedness has only in recent years been revised and addressed, and only in the last fifty years, the first standardised systems dedicated to gifted children have begun to be implemented. Today, however, the situation is significantly different and there are many ways of endorsing giftedness; however – the most important relations are those between the child and its family, and then their collaboration with the (educational) system which is chosen as the most adequate for the gifted child. The educational system can as such be described as a system in which there is a potential for a positive changes, especially when those are oriented towards integrating special individuals into the, historically speaking, a wide standard collective.

Keywords: giftedness, identification, family, educational system